

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
Імені Володимира Гнатюка**

**Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства**

**Кваліфікаційна робота на тему:
«ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ КУРСУ НА ЄВРО- ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ (2014-2022 Р.)»**

**Спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія)
Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія)**

**здобувачки першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Дар'ї ПТУШИНСЬКОЇ**

**НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат історичних наук, доцент
Степан ПРИЙДУН**

**РЕЦЕНЗЕНТ:
Бармак Микола Валентинович**

м. Тернопіль – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1. 1. Історіографічний огляд.....	7
1. 2. Джерельний комплекс	13
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КУРСУ УКРАЇНИ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ 2014-2022 РР.	27
2.1. Політичні та інституційні механізми співпраці України з Європейським Союзом	27
2.2. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС	34
2.3. Соціально-економічні та політико-правові реформи в контексті євроінтеграції.....	39
РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА-НАТО У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ 2014-2022 РР.....	46
3.1. Особливості політичного діалогу	46
3.2. Реформування сектору безпеки й оборони відповідно до стандартів НАТО	51
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕМИ «ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ КУРСУ НА ЄВРО- ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ (2014-2022 Р.)» У ШКІЛЬНИХ КУРСАХ ІСТОРІЇ.....	57
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Україна на початку ХХІ століття поставила перед собою важливу мету – інтеграцію до європейської та євроатлантичної спільноти, що передбачало активну співпрацю з Європейським Союзом і НАТО. Такий курс став особливо важливим після 2014 року, коли Росія здійснила агресію проти України, анексувавши Крим і розв’язавши війну на Донбасі. Події, що стали наслідком цих змін, кардинально змінили не тільки політичну ситуацію в Україні, а й визначили стратегічні пріоритети національної політики, зокрема в напрямку євроінтеграції.

Актуальність досліджуваної теми полягає у важливості розуміння процесу євроінтеграції України через політичні, економічні, соціальні та правові аспекти. Курс на євроінтеграцію став основною відповіддю на зовнішню агресію та викликав глибокі зміни в усіх сферах державного управління. Розвиток цих процесів і реформи, що супроводжують їх, не лише визначають нові напрямки зовнішньої політики, але й мають значний вплив на внутрішню ситуацію в країні, що вимагає всебічного аналізу та обґрунтування ефективності євроінтеграційних ініціатив, а також визначення їхнього значення для розвитку країни в довгостроковій перспективі.

Важливість теми також полягає в її актуальності в сучасному освітньому контексті. Тема євроінтеграції є важливим елементом не тільки в наукових дослідженнях, а й у сфері освіти, особливо у викладанні історії та громадянської освіти. Зміни, що сталися в Україні в результаті євроінтеграційного процесу, повинні бути об’єктом вивчення в школах, щоб підростаюче покоління могло розуміти важливість цього курсу для майбутнього України, а також його роль у формуванні нової національної ідентичності, орієнтованої на європейські цінності та стандарти.

Дане дослідження також відповідає потребі в оновленні навчальних матеріалів з історії для середніх шкіл, що відповідають вимогам нових програм

і сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей учнів. Вивчення цієї теми дає змогу майбутнім педагогам краще підготуватися до викладання складних соціально-політичних процесів, що відбуваються на міжнародній арені.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Бакалаврська робота виконана в межах наукового напрямку кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства ТНПУ «Україна-Європа-Світ: цивілізаційні аспекти розвитку» (державний номер реєстрації 0120U101569).

Метою дослідження є виявлення основних етапів і досягнень реалізації курсу України на євроінтеграцію та євроатлантичну інтеграцію в 2014-2022 роках, аналіз політичних, правових і соціальних механізмів цього процесу, а також вивчення результатів змін у політичному та економічному житті України.

Завдання дослідження:

- проаналізувати політичні та інституційні механізми співпраці України з Європейським Союзом, зокрема процеси підготовки до асоціації та їхні результати.
- визначити основні етапи імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також виявити її вплив на соціально-економічний розвиток України.
- дослідити політичні та правові реформи, які відбулися в Україні в контексті євроінтеграції, та оцінити їхні результати.
- висвітлити процеси реформування сектору безпеки й оборони відповідно до стандартів НАТО.
- охарактеризувати еволюцію відносин між Україною та НАТО в контексті протидії російській агресії та визначити вплив цих відносин на безпеку та оборону України.

Об'єктом дослідження є відносини України з ЄС і НАТО в контексті реалізації євро- та євроатлантичного курсу.

Предмет дослідження – особливості реалізації курсу України на євроінтеграцію та євроатлантичну інтеграцію в період з 2014 по 2022 рік, зокрема політичні, правові та економічні механізми співпраці з ЄС та НАТО, процеси імплементації угод, а також соціально-економічні реформи та зміни в секторі безпеки і оборони.

Методи дослідження. У процесі дослідження були застосовані різноманітні методи, серед яких: загальнонаукові методи аналізу і синтезу для узагальнення наукових підходів до проблеми євроінтеграції; історико-системний метод для вивчення політичних та правових реформ в Україні; методи порівняння для аналізу євроінтеграційного досвіду України з досвідом інших країн Східної Європи; емпіричні методи для аналізу джерел, документів і законодавчих актів, що регулюють відносини з ЄС та НАТО.

Хронологічні рамки дослідження. Дослідження охоплює період з 2014 до 2022 року, що є важливим для розуміння основних етапів євроінтеграційного процесу України. Нижня хронологічна межа (2014 р.) обумовлена важливими подіями – завершенням Революції Гідності, зміною політичного курсу країни, відмовою від позаблокового статусу та підписанням Угоди про асоціацію з ЄС. Верхня (2022 р.) – зумовлюється активізацією євро- та євроатлантичного курсу України в контексті протидії повномасштабній російській агресії.

Географічні рамки

Дослідження охоплює територію України в контексті її взаємовідносин з Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО). Дослідження також стосується європейського та євроатлантичного простору, в межах якого відбувалися інтеграційні процеси України, а також впливу російської агресії на розвиток цих відносин.

Наукова новизна і теоретичне значення. Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі євроінтеграційного курсу України на всіх етапах цього процесу в 2014-2022 роках. У роботі детально розглянуто

політичні та соціально-економічні зміни в країні під впливом європейських стандартів і практик, а також проаналізовано взаємодію України з ЄС та НАТО в контексті збройної агресії з боку Росії. Отримані результати значно розширюють знання в межах політичної історії України та євроінтеграційних процесів у сучасному світі.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження мають велике значення для підготовки педагогів, оскільки можуть бути використані при розробці методичних рекомендацій для викладання тем, пов'язаних з євроінтеграцією в шкільному курсі історії та громадянської освіти. Матеріали дослідження сприятимуть розвитку критичного мислення серед учнів, допоможуть вчителям ефективно впроваджувати сучасні підходи до вивчення історії євроінтеграційних процесів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й практичні результати кваліфікаційної роботи представлено й обговорено на засіданнях кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, а також на III Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції: «Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених» (м. Тернопіль, 2025 р.).

Структура роботи включає вступ, чотири основні розділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1. 1. Історіографічний огляд

Дослідження реалізації курсу України на євро- та євроатлантичну інтеграцію з 2014 по 2022 рік має багатий науковий контекст, що відображає зміни у зовнішній та внутрішній політиці країни, а також в економічному та правовому середовищі. Відповідно до історіографії, питання євроінтеграції України почало набувати особливої актуальності після 2014 року, коли Росія анексувала Крим та почала збройну агресію на сході України, що призвело до активізації співпраці з Європейським Союзом та НАТО. Наукові дослідження, що присвячені цій темі, охоплюють різноманітні аспекти євроінтеграції, починаючи від політичних і соціальних процесів, і до правових реформ і змін у сфері безпеки та оборони.

В історіографії проблеми чітко простежується еволюція наукових підходів: якщо до 2014 року євроінтеграційна проблематика розглядалася переважно в контексті декларативного зовнішньополітичного курсу та економічної кооперації, то після початку російської агресії дослідження набули виразного безпекового та геополітичного виміру. Поступово формується окремий напрям наукових студій, присвячений трансформації української державності в умовах війни та прискореної інтеграції до європейського та євроатлантичного простору, що дозволяє виділити політичний, правовий, безпековий та економічний блоки історіографії, що комплексно висвітлюють означену проблематику.

В цілому історіографію проблеми дослідження поділяємо на праці українських та західних дослідників.

Систематизацію основних напрямів історіографії, ключових авторів та проблемних акцентів дослідження узагальнено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні напрями сучасної історіографії євро- та євроатлантичної інтеграції України (2014–2022 рр.)

Напрямок історіографії	Ключові автори / джерела	Основний проблемний акцент
Політичний вимір інтеграції	О. Брусиловська [6]; Зайченко Ю., Івасик С., Козлов О.[9]	Трансформація зовнішньої політики України після 2014 р., зміна геополітичних орієнтирів, адаптація політичної системи до стандартів ЄС
Безпековий та євроатлантичний вимір	Д. Аннюк, Р. Кравчук [2]; О. Маруховський [15]	Стратегічне партнерство з НАТО, питання ПДЧ, реформування сектору безпеки та оборони, інституціоналізація євроатлантичного курсу
Інституційно-правовий вимір	Звіт про виконання Угоди про асоціацію [10]; аналіз <i>acquis communautaire</i>	Адаптація законодавства до стандартів ЄС, механізми імплементації, інституційні зміни у державному управлінні
Економічний вимір інтеграції	Макаренко [14]; В. Могиля [19]	Вплив Угоди про асоціацію на економіку, модернізація інфраструктури, енергетична трансформація
Геополітичний та цивілізаційний вимір	О. Баган [3]	Баланс між східним і західним напрямами, завершення багатовекторності після 2022 р.
Європейська політика безпеки	Аналітичні дослідження щодо трансформації ЄС після 2014 р.	Вплив війни на зміну архітектури безпеки ЄС та санкційної політики
Кандидатський статус України	Аналітичні матеріали Європейської Комісії	Вимоги до реформ, критерії членства, перспективи переговорного процесу

Одним із важливих джерел в історіографії є робота О. Брусиловської, в якій розглядається роль російсько-української війни у зміні політики безпеки ЄС та його ставлення до України. Вона підкреслює, що війна стала не лише каталізатором для більш активної підтримки України з боку ЄС, але й змінила геополітичні пріоритети Європи в контексті безпеки. Після 2014 року ЄС став активніше співпрацювати з Україною, допомагаючи в проведенні реформ і адаптації до європейських стандартів, зокрема у сфері прав людини,

енергетичної безпеки та боротьби з корупцією [6]. Дане питання є ключовим, оскільки відображає основний напрямок політики ЄС по відношенню до України в умовах глобальних викликів, таких як війна на Донбасі та загроза від Росії.

Поряд із цим у працях дослідників акцентується увага на зміні самої архітектури безпеки Європейського Союзу. Війна проти України стимулювала активізацію санкційної політики, запуск фінансових інструментів підтримки реформ та програм відновлення, а також переосмислення стратегічної автономії ЄС у сфері енергетики та оборони. Таким чином, Україна стала не лише об'єктом підтримки, а й чинником трансформації європейської політики безпеки, що суттєво розширило дослідницьке поле у межах сучасної історіографії.

У контексті аналізу політики безпеки та оборони важливими є праці, що розглядають стратегічне партнерство України з НАТО. Окрему увагу заслуговує дослідження Д. Аннюка та Р. Кравчук, яке розглядає перспективи членства України в НАТО в контексті війни з Росією. Автори наголошують на тому, що після початку війни питання інтеграції України в НАТО стало одним із найбільш важливих для національної безпеки. Вони зазначають, що процес вступу України до Альянсу вимагає значних змін у секторі безпеки та оборони, але саме ця інтеграція може забезпечити надійні гарантії безпеки для України в майбутньому [2].

У цьому контексті дослідники також аналізують проблему надання Україні Плану дій щодо членства в НАТО та вплив рішень самітів Альянсу на динаміку інтеграції. Особлива увага приділяється трансформації позиції НАТО після 2022 року, коли підтримка України набула системного характеру через Комплексний пакет допомоги та розширення форматів військово-технічної співпраці. Таким чином, історіографія фіксує поступовий перехід від формату партнерства до фактичного наближення України до стандартів Альянсу.

Ще однією важливою частиною історіографії є дослідження, що зосереджуються на економічних та соціальних реформах, які супроводжували євроінтеграційний процес. Відповідно до звіту про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2015–2020 рр.), Україна зробила значний прогрес у реформах у таких сферах, як правова система, енергетика, державні закупівлі, а також в боротьбі з корупцією. У цьому звіті підкреслюється важливість внутрішніх реформ для виконання умов, визначених Угодою про асоціацію, і для подальшого наближення України до стандартів ЄС. Однак також зазначено, що прогрес в реформах не завжди був рівномірним, і деякі сфери, як боротьба з корупцією, потребують додаткових зусиль [10]. Такий аналіз допомагає зрозуміти, як відбувається процес інтеграції на рівні державних інституцій, і які перешкоди зустрічаються на цьому шляху.

Водночас у наукових працях підкреслюється значення інституційних механізмів імплементації Угоди про асоціацію, зокрема запровадження системи моніторингу виконання зобов'язань та координації діяльності органів виконавчої влади. Саме створення спеціалізованих структур з євроінтеграції дозволило забезпечити системність реформ і поступове наближення національного законодавства до *acquis communautaire*, хоча темпи адаптації залишалися нерівномірними.

Важливою частиною історіографії є також дослідження, що стосуються змін в зовнішній політиці України, зокрема у відносинах з Європейським Союзом. В роботах Зайченко Юлії, Станіслава Івасика та Олександра Козлова розглядаються нововведення у сфері юстиції, свободи та безпеки, які стали важливим кроком у рамках угоди про асоціацію. Вони зазначають, що після підписання цієї угоди Україна значно покращила свою співпрацю з ЄС у питаннях міграції, боротьби з організованою злочинністю та забезпечення прав людини. Однак автори також вказують на труднощі, пов'язані з адаптацією

українського законодавства до стандартів ЄС, особливо в таких чутливих сферах, як права меншин та свободи [9].

У цьому зв'язку науковці звертають увагу на необхідність дотримання Копенгагенських критеріїв членства в ЄС, що передбачають стабільність демократичних інституцій, верховенство права та захист прав людини. Саме відповідність цим критеріям стала ключовою умовою подальшого просування України на шляху європейської інтеграції та визначила характер правових реформ у післямайданний період.

Дослідження в галузі євроатлантичної інтеграції також включають аналіз міжнародних угод і партнерств, зокрема угоди про асоціацію з ЄС та Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Відповідно до аналізу, проведеного у рамках досліджень, таких як робота О. Маруховського, вступ України до НАТО може стати основою для формування європейської системи колективної безпеки, що надасть Україні надійні гарантії безпеки в умовах зростаючої загрози з боку Росії [15]. Дані дослідження підкреслюють важливість наукових підходів до вивчення міжнародних договорів як основи для інтеграції в міжнародні безпекові структури.

Крім того, у дослідженнях аналізується нормативно-правова база співпраці України з НАТО, включаючи Північноатлантичний договір та Хартію про особливе партнерство. Закріплення євроатлантичного курсу в Конституції України стало важливим етапом інституціоналізації цього напрямку, що засвідчило незворотність стратегічного вибору держави та визначило довгостроковий характер трансформацій у сфері безпеки.

У рамках цієї теми також проводяться дослідження, які розглядають перспективи євроінтеграції через призму внутрішніх реформ в Україні. Зокрема, праця О. Багана висвітлює важливість євразійської політики та її вплив на зовнішньополітичні орієнтації України. Він зазначає, що Україна, прагнучи до європейської інтеграції, водночас повинна враховувати свої геополітичні та

економічні інтереси, а також балансувати між західним та східним напрямками зовнішньої політики [3]. Окреслене дозволяє зрозуміти складність і багатогранність зовнішньополітичних кроків України в умовах глобальних політичних змін.

Разом із тим події 2022 року суттєво змінили контекст цієї дискусії, фактично завершивши період багатовекторності зовнішньої політики України. У сучасній історіографії все частіше підкреслюється, що європейський та євроатлантичний курс набув характеру безальтернативної стратегії, зумовленої безпековими та цивілізаційними чинниками.

Значну увагу в історіографії також привертає питання соціальних та економічних змін в Україні під впливом європейської інтеграції. У дослідженні Макаренка, яке розглядає вплив російсько-української війни на перспективи вступу України до Європейського Союзу, автор зазначає, що з початком війни країна змушена була пришвидшити проведення реформ, особливо в енергетичній та юридичній сферах, для того, щоб відповідати вимогам ЄС [14]. Дане дослідження акцентує увагу на впливі зовнішніх факторів на внутрішню політику та реформи, необхідні для інтеграції в європейське співтовариство.

Окремий пласт досліджень присвячено набуттю Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, що стало історичним результатом багаторічних реформ та водночас стимулом для їх прискорення. У наукових публікаціях аналізуються вимоги Європейської Комісії та перелік пріоритетних кроків, виконання яких має визначальне значення для відкриття переговорного процесу.

Історіографія також включає роботи, що зосереджуються на оцінці потенціалу Європейської інтеграції для модернізації України. У статті В. Могиля зазначається, що європейська інтеграція може стати ключовим фактором у модернізації інфраструктури та економіки України, зокрема через впровадження європейських стандартів в енергетичній та транспортній сферах,

що є необхідними для інтеграції в Європейський Союз [19]. Такий підхід допомагає зрозуміти, як економічні реформи можуть вплинути на соціальний розвиток країни і сприяти поліпшенню життя громадян.

Отже, наукові дослідження з теми євроінтеграції України охоплюють різноманітні аспекти цього процесу, зокрема політичні, соціальні, економічні та правові зміни, що відбуваються в країні. Вони підкреслюють як виклики, так і досягнення на шляху інтеграції в Європейський Союз та НАТО, а також допомагають визначити основні напрямки для подальших досліджень і практичних кроків у контексті євроінтеграції України.

Таким чином, історіографія теми відображає складну трансформацію української державності в умовах війни та інтеграційних процесів. Вона демонструє поступове розширення дослідницьких акцентів – від аналізу політичних декларацій до комплексного вивчення інституційних реформ, безпекових механізмів та соціально-економічних наслідків європейського вибору України.

1. 2. Джерельний комплекс

Джерельний комплекс дослідження курсу України на євроінтеграцію та євроатлантичну інтеграцію у період з 2014 по 2022 рік є багатограним і включає широкий спектр джерел, що дозволяють глибше зрозуміти політичний, економічний, соціальний та правовий контексти інтеграційних процесів України, що складається з офіційних документів, аналітичних звітів, урядових і міжнародних матеріалів, які висвітлюють ключові аспекти євроінтеграції та євроатлантичного курсу України.

Структурну характеристику джерельної бази дослідження подано в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 - Структура джерельного комплексу дослідження євро- та євроатлантичної інтеграції України (2014–2022 рр.)

Група джерел	Основні документи / приклади	Інформаційний потенціал
Нормативно-правові акти України	Конституція України (зміни 2019 р.), Закон «Про національну безпеку України», Стратегія національної безпеки, Воєнна доктрина, Річні національні програми під егідою Комісії Україна–НАТО	Закріплення європейського та євроатлантичного курсу на законодавчому рівні; інституціоналізація стратегічних напрямів зовнішньої політики
Міжнародні договори та угоди	Угода про асоціацію Україна–ЄС (включно з DCFTA), Хартія про особливе партнерство Україна–НАТО (1997 р.), документи самітів НАТО	Визначення зобов'язань України, механізмів інтеграції, правових та безпекових стандартів
Офіційні звіти та аналітичні матеріали	Звіти про виконання Угоди про асоціацію (2015–2020), аналітичні матеріали Європейської Комісії, документи НАТО, програми допомоги	Оцінка темпів реформ, рівня імплементації <i>acquis communautaire</i> , аналіз безпекового співробітництва
Аналітичні дослідження міжнародних організацій	Матеріали ЄС щодо відбудови України («Ukraine Relief and Reconstruction»), дослідження	Оцінка стратегічних перспектив інтеграції, фінансової підтримки, післявоєнної модернізації

Група джерел	Основні документи / приклади	Інформаційний потенціал
	Східного партнерства	
Соціологічні дослідження	Опитування щодо підтримки вступу до ЄС і НАТО	Аналіз суспільної підтримки інтеграційного курсу, трансформація громадської свідомості

До структури джерельного комплексу також входять нормативно-правові акти України, що закріплюють стратегічний курс держави на членство в ЄС і НАТО, зокрема зміни до Конституції України 2019 року, якими європейський та євроатлантичний вектор було визначено як незворотний. Важливе значення мають укази Президента України, стратегії національної безпеки, воєнні доктрини та щорічні національні програми під егідою Комісії Україна–НАТО, що конкретизують етапи реалізації інтеграційного курсу та відображають еволюцію державної політики у 2014–2022 рр. [61].

Офіційні документи є основним джерелом для розуміння юридичної основи євроінтеграційного процесу. До таких документів належать Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також угоди та договори, що визначають співпрацю України з НАТО. Вони містять детальний опис зобов'язань і прав, які Україна взяла на себе, а також чітко визначають етапи інтеграційного процесу. Особливої уваги заслуговує аналіз розділів Угоди, присвячених політичному діалогу, юстиції, свободі та безпеці, а також створенню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (DCFTA). Саме ці положення стали основою для гармонізації українського законодавства з *acquis communautaire* та визначили структурні зміни в економічній і правовій системах держави. У цьому контексті джерела дозволяють простежити не лише

формальне виконання зобов'язань, а й реальний рівень адаптації європейських норм у національне законодавство.[62]..

Важливим джерелом є звіти про виконання Угоди про асоціацію (2015–2020), що фіксують результати та досягнення у виконанні реформ в різних сферах, від економіки до правової системи, згідно з вимогами ЄС. Оцінка виконання угоди є важливим аспектом для розуміння того, як Україна рухається до європейських стандартів, зокрема у боротьбі з корупцією, реформуванні судової системи, а також адаптації у сферах енергетики та екології [10].

Важливим джерелом є документи, що стосуються безпеки, зокрема Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписана в 1997 році, яка є основою для співпраці України з Північноатлантичним альянсом. З моменту агресії Росії в 2014 році ці документи стали важливими для оцінки того, як НАТО адаптує свою стратегію безпеки у зв'язку з війною в Україні. Хартія визначає основи для співпраці в питаннях оборони, боротьби з тероризмом, модернізації оборонних структур України відповідно до стандартів НАТО [40].

Важливо врахувати, що Хартія 1997 року набула нового змістовного наповнення після 2014 року, коли співпраця з Альянсом перейшла від консультативного формату до практичного військово-технічного та інституційного партнерства. Джерела дозволяють проаналізувати розширення програм підготовки військовослужбовців, впровадження стандартів НАТО (STANAG) у Збройних Силах України та створення механізмів цивільного контролю над сектором безпеки.

Особливу увагу серед джерел слід приділити аналітичним звітам, які фіксують поточний стан інтеграції України в європейську та євроатлантичну спільноту. Наприклад, Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2015–2020 роки, який систематизує зміни, що відбулися в українському законодавстві та економіці. Такий звіт фіксує прогрес у ряді галузей, зокрема в економічних реформах, імплементації європейських норм у правовій сфері, а

також покращенні державного управління. У цьому контексті важливим є також дослідження "Безпека Східного партнерства: які перспективи відкриті для України", яке розглядає роль України в контексті безпекової політики ЄС і пропонує стратегії для подальшої інтеграції в європейські структури [4].

Крім того, аналітичні звіти міжнародних організацій дають можливість зіставити офіційні декларації з фактичними показниками реформ. У них відображено статистичні дані щодо темпів гармонізації законодавства, обсягів фінансової допомоги ЄС, рівня виконання секторальних зобов'язань та інституційної спроможності органів державної влади, що дозволяє здійснити більш об'єктивний аналіз результативності інтеграційного процесу.

Документи з міжнародних організацій, таких як Європейська комісія та НАТО, також є важливими джерелами для аналізу процесів євроінтеграції. Зокрема, публікації Комісії Європейського Союзу часто містять аналіз поточного стану виконання вимог, передбачених угодами, та можливі напрямки для подальшого розвитку співпраці. У звіті "Ukraine Relief And Reconstruction" Комісія ЄС надає оцінку перспективам відновлення України після війни, що включає елементи євроінтеграції, підвищення стійкості та впровадження європейських стандартів в економічному та політичному середовищі [48]. Дані матеріали також містять прогностичні оцінки щодо відбудови України та її інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, включаючи енергетичний, транспортний та цифровий сектори. Таким чином, вони виступають не лише аналітичним джерелом, але й стратегічною основою для формування довгострокової політики інтеграції.

Джерела, пов'язані з зовнішньою політикою України, зокрема публікації на платформі "Європейська та євроатлантична інтеграція: Transition Book", надають детальний огляд того, як уряд України працює над зміцненням своїх позицій на міжнародній арені. Вони дають точну картину того, як Україна зміцнює зв'язки з ЄС і НАТО через політичні та економічні реформи, а також

розширює свою дипломатичну діяльність на світовій арені, укладаючи нові угоди та створюючи нові інституційні платформи для співпраці з європейськими партнерами [8].

Зазначені матеріали дозволяють простежити внутрішню логіку реформування державного управління, зокрема створення спеціалізованих підрозділів з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, координаційних механізмів між міністерствами та системи моніторингу виконання міжнародних зобов'язань.

Окрему групу джерел становлять соціологічні дослідження та публічні опитування громадської думки, які відображають зміну суспільного ставлення до європейської та євроатлантичної інтеграції після 2014 року. Вони демонструють поступове зростання підтримки членства в ЄС і НАТО, що свідчить про трансформацію суспільної свідомості та формування нового політичного консенсусу щодо стратегічного розвитку держави.[63].

Таким чином, джерельний комплекс цього дослідження включає широкий спектр матеріалів, які дозволяють комплексно оцінити процес євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції України, від офіційних документів до аналітичних та наукових праць. Згадані джерела сприяють глибшому розумінню як політичних, так і економічних процесів, що відбуваються в Україні, а також дозволяють оцінити вплив євроінтеграційних змін на державну політику країни.

1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження

Визначення методологічної основи дослідження є важливим для того, щоб правильно вибрати інструменти для аналізу політичних, економічних та соціальних аспектів євроінтеграційного процесу України, що дозволяє забезпечити структуроване та логічне виведення висновків, які можуть бути

використані не лише в наукових колах, а й у практичній сфері для оцінки політики євроінтеграції.

Методологічна база дослідження також спирається на міждисциплінарний характер проблематики, оскільки курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію перебуває на перетині міжнародних відносин, державного управління, конституційного права, безпекових студій та економічної теорії. Такий підхід дозволяє уникнути одновимірності аналізу й розглядати інтеграційні процеси як багаторівневе явище, що охоплює як інституційні зміни, так і трансформацію суспільної свідомості.

Основні теоретичні підходи та методи, використані в дослідженні, систематизовано в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 - Теоретичні підходи та методи дослідження реалізації Україною курсу на євро- та євроатлантичну інтеграцію

Теоретичний підхід / метод	Зміст підходу	Дослідницьке значення у роботі
Системний підхід	Розгляд євроінтеграції як комплексної системи взаємодії політичних, економічних, правових і безпекових елементів	Дозволяє простежити причинно-наслідкові зв'язки між зовнішніми загрозами (агресія РФ) та активізацією інтеграційного курсу
Інтеграційний підхід	Аналіз процесу адаптації України до стандартів ЄС і НАТО	Дає можливість оцінити глибину гармонізації законодавства, реформування інституцій та відповідність критеріям членства
Порівняльний підхід	Порівняння досвіду України з країнами Центрально-Східної Європи	Дозволяє визначити специфіку українського інтеграційного процесу в умовах війни
Історико-системний аналіз	Дослідження етапів еволюції європейського та євроатлантичного курсу	Забезпечує періодизацію процесу (1991–2013; 2014–2021; з 2022 р.)
Аналіз документів	Опрацювання нормативно-правових актів, міжнародних договорів, стратегій та звітів	Дає можливість зіставити задекларовані зобов'язання з фактичними результатами їх реалізації

Теоретичний підхід / метод	Зміст підходу	Дослідницьке значення у роботі
Порівняльно-правовий аналіз	Порівняння українського законодавства з <i>acquis communautaire</i> та стандартами НАТО	Оцінка ступеня гармонізації та відповідності міжнародним вимогам
Мультиметодичний підхід	Поєднання кількісного, якісного, історичного та порівняльного аналізу	Забезпечує комплексність дослідження та уникнення однобічності висновків

Першим і основним теоретичним підходом, що використовується в роботі, є системний підхід. Такий підхід передбачає вивчення курсу України на євроінтеграцію в контексті складної системи, яка включає політичні, економічні, соціальні та правові складові. У рамках системного підходу особливу увагу приділяється взаємодії різних елементів цієї системи: державних інституцій, європейських та євроатлантичних організацій, суспільства та економіки, що дозволяє побачити як комплексні процеси на рівні держави, так і вплив зовнішніх факторів, таких як агресія Росії, на розвиток євроінтеграційного курсу. Наприклад, події 2014 року, коли Росія анексувала Крим та розпочала збройну агресію на сході України, суттєво вплинули на стратегію євроінтеграції України. Політичне керівництво країни поставило перед собою завдання не лише реформувати економіку та правову систему, а й посилити безпекову співпрацю з ЄС і НАТО.

Тому вивчення цього процесу через призму системного підходу дозволяє не лише оцінити внутрішні зміни, а й проаналізувати їх у контексті міжнародної політики, що активно змінюється під тиском зовнішніх загроз.

Застосування системного підходу дає можливість простежити причинно-наслідкові зв'язки між безпековими викликами та активізацією інтеграційного курсу. Зокрема, після 2014 року відбулася переорієнтація державної політики з формального партнерства з ЄС і НАТО до поглибленої практичної співпраці, що включала законодавчі зміни, інституційну перебудову сектору безпеки та закріплення стратегічного курсу в Конституції України. Таким чином,

системний підхід дозволяє розглядати євроінтеграцію як реакцію державної системи на зовнішні загрози та внутрішні потреби модернізації.

Інтеграційний підхід є ще одним важливим елементом теоретичної бази дослідження. Він дозволяє зрозуміти, як Україна інтегрується в європейські та євроатлантичні структури, що означає адаптацію до стандартів ЄС і НАТО. Такий підхід дозволяє не лише проаналізувати юридичні та політичні процеси, а й оцінити соціально-економічні реформи, що відбуваються в країні внаслідок євроінтеграції. Наприклад, в результаті виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію з ЄС, Україна впровадила низку реформ, таких як лібералізація енергетичного ринку, створення нових органів державної влади, а також проведення судової реформи, що мало на меті забезпечити незалежність суддів та боротьбу з корупцією, що дозволяє оцінити не лише політичні й правові зміни, а й визначити, як ці зміни впливають на повсякденне життя громадян та на економічне середовище [10]. Реформи, зокрема в енергетичному секторі, значно покращили енергоефективність, що є важливим аспектом для адаптації України до європейських стандартів.

Інтеграційний підхід також передбачає аналіз механізмів поступового наближення до критеріїв членства, включаючи гармонізацію законодавства, реформування державного управління та створення інституцій незалежного контролю. У цьому контексті інтеграція розглядається не лише як зовнішньополітична мета, а як глибинний процес трансформації держави, що охоплює зміну управлінської культури, впровадження принципів верховенства права та підвищення прозорості публічної влади.

Порівняльний підхід є важливим методом, який дозволяє оцінити досвід інших країн Східної Європи, що проходили процес євроінтеграції та євроатлантичної інтеграції. Вивчення досвіду Польщі, Чехії, Словаччини та інших пострадянських країн дає можливість виявити ключові фактори успіху або невдачі на шляху інтеграції. Порівняння з іншими країнами дозволяє більш

точно оцінити досягнення України на шляху до євроінтеграції та зрозуміти специфіку процесу в умовах сучасної геополітичної ситуації, враховуючи зовнішні виклики, зокрема з боку Росії. Для цього важливо використовувати досвід таких країн, як Польща, яка в процесі свого вступу до ЄС успішно реалізувала серію економічних та правових реформ, зокрема в сфері судочинства та прав людини, що дозволяє виявити ті елементи реформ, які можуть бути застосовані в Україні, та зрозуміти, де Україна має унікальні виклики, пов'язані з її політичними і соціальними особливостями [14].

Порівняльний підхід дозволяє також оцінити часові параметри інтеграції та визначити, наскільки український досвід відрізняється від класичних моделей розширення ЄС і НАТО. Якщо країни Центрально-Східної Європи здійснювали реформи в умовах відносної стабільності, то Україна реалізує інтеграційний курс паралельно з воєнним конфліктом, що суттєво ускладнює процес адаптації та водночас прискорює окремі напрями реформ.

Метод історико-системного аналізу застосовується для вивчення етапів євроінтеграційного процесу України. Такий підхід дозволяє простежити, як змінювалася політика України щодо ЄС і НАТО з 1991 року, а також визначити ключові моменти, які визначали розвиток відносин, зокрема після 2014 року. Такий аналіз дає змогу оцінити як різні етапи зовнішньої політики України співвідносяться з глобальними змінами на міжнародній арені, включаючи агресію з боку Росії та геополітичні зміни в Європі. Для цього метод історико-системного аналізу дозволяє розглянути основні етапи розвитку відносин між Україною та ЄС, починаючи від підписання угоди про асоціацію в 2014 році до реалізації конкретних реформ і виконання умов цієї угоди в наступні роки [7], [15].

Історико-системний аналіз дає змогу виділити якісні етапи еволюції інтеграційного курсу: період декларативної європейської орієнтації (1991–2013), період активної імплементації Угоди про асоціацію (2014–2021) та етап

прискореної інтеграції в умовах повномасштабної війни (з 2022 року). Така періодизація дозволяє чіткіше структурувати дослідження та виявити зміну пріоритетів державної політики.

Метод аналізу документів є невід'ємною частиною дослідження, оскільки дозволяє працювати з конкретними джерелами, які мають безпосереднє відношення до євроінтеграційного процесу України. Вивчення офіційних документів, таких як Угода про асоціацію з ЄС, рішення самітів НАТО, звіти про виконання цих угод, допомагає виявити офіційні політичні заяви, а також їхній вплив на реальні зміни в країні. Аналіз цих документів дозволяє отримати точну картину політичних рішень та економічних реформ, що відбуваються в Україні в процесі її інтеграції в європейські та євроатлантичні структури. Зокрема, у роботах розглядається виконання умов Угоди про асоціацію та інші заходи для наближення до європейських стандартів [10], [11].

Метод аналізу документів забезпечує можливість зіставлення нормативно-правових актів із фактичними результатами їх реалізації, що дозволяє оцінити не лише формальний рівень імплементації зобов'язань, але й реальний вплив реформ на функціонування державних інституцій, зокрема у сфері судочинства, антикорупційної політики та оборонного планування.

Метод порівняльного аналізу також використовується для порівняння стратегій, що застосовуються в Україні, з підходами інших країн, зокрема в контексті розвитку зовнішньої політики, реформи оборонного сектору та економічної інтеграції. Оцінка політики країн, які вже успішно завершили процес євроінтеграції, дозволяє побачити потенційні проблеми та можливості для України. Порівняння допомагає зрозуміти, які стратегії є найбільш ефективними в умовах, коли країна перебуває в стані війни, і як досягти бажаного результату. Такі порівняння дозволяють краще оцінити не лише міжнародні стратегії, а й оцінити, як конкретні заходи можуть бути впроваджені в Україні [13], [6].

Застосування порівняльного аналізу також дозволяє визначити специфічні ризики, пов'язані з інституційною слабкістю, корупційними практиками та обмеженими ресурсами в умовах війни, що створює підґрунтя для формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики інтеграції.

Використання мультиметодичного підходу дозволяє поєднати кілька методів для досягнення більш глибокого аналізу, що дозволяє враховувати не тільки політичні та економічні фактори, але й соціальні та культурні аспекти, що супроводжують процес євроінтеграції. Враховуючи зміни в суспільстві, важливо дослідити, як громадяни України сприймають євроінтеграційні процеси, а також як соціально-економічні реформи впливають на повсякденне життя громадян. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити як внутрішні, так і зовнішні фактори, що визначають хід євроінтеграції України [12], [4].

Мультиметодичний підхід забезпечує комплексність дослідження, дозволяючи поєднати макrorівневий аналіз державної політики з мікрорівневим вивченням суспільних настроїв і соціальних змін, що є особливо важливим в умовах трансформаційного періоду, коли інтеграційні процеси супроводжуються глибокими структурними зрушеннями в економіці, політичній системі та громадянському суспільстві.

Застосування зазначених теоретичних підходів і методів забезпечує наукову обґрунтованість отриманих результатів, дозволяє уникнути фрагментарності аналізу та створює цілісну методологічну рамку для дослідження особливостей реалізації Україною курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію в умовах зовнішньої агресії та внутрішніх реформ.

Таким чином, теоретико-методологічна база дослідження базується на поєднанні різних підходів і методів, що дозволяють комплексно оцінити процес євроінтеграції України, включаючи політичні, економічні, соціальні та правові аспекти цього процесу, що дає змогу не тільки вивчити конкретні етапи інтеграції, а й побачити загальні тенденції в контексті європейської та

євроатлантичної політики, а також визначити напрямки подальших досліджень у цій сфері.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КУРСУ УКРАЇНИ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ 2014–2022 РР.

2.1. Політичні та інституційні механізми співпраці України з Європейським Союзом.

Політична та інституційна співпраця України з Європейським Союзом є важливою частиною процесу євроінтеграції, який потребує реалізації значних реформ у різних сферах: політичній, економічній, правовій та соціальній. З моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році, Україна зобов'язалася виконати низку важливих зобов'язань, що передбачають глибокі зміни в інституціях державної влади та політичній системі країни. Аналіз виконання цих зобов'язань, на основі офіційних даних та наукових досліджень, дає можливість оцінити ефективність інституційних механізмів співпраці та визначити основні проблеми на шляху до євроінтеграції.

За результатами графіка (рис. 2.1), що ілюструє виконання завдань Угоди про асоціацію в різні роки, спостерігається поступове зниження показників виконання завдань.

У 2015 році було виконано 95% завдань, але вже в 2020 році цей показник знизився до 34%, що свідчить про те, що хоча Україна продемонструвала значний прогрес на початкових етапах інтеграції, реалізація зобов'язань на останніх етапах стала значно складнішою. Окрім того, криза на сході України та виклики, зумовлені зовнішньою агресією з боку Росії, стали одними з основних факторів, які вплинули на сповільнення темпів реформ.

Якщо порівняти динаміку показників, зниження з 95% у 2015 році до 34% у 2020 році означає фактичне скорочення темпів виконання більш ніж у 2,7 раза, що свідчить не лише про ускладнення самого процесу імплементації, а й про вичерпання «швидких» реформ, які могли бути реалізовані адміністративними

рішеннями на початковому етапі. Надалі виконання зобов'язань потребувало глибоких структурних змін, зокрема в судовій системі та антикорупційній сфері, що традиційно супроводжуються політичним опором та інституційною інерцією.

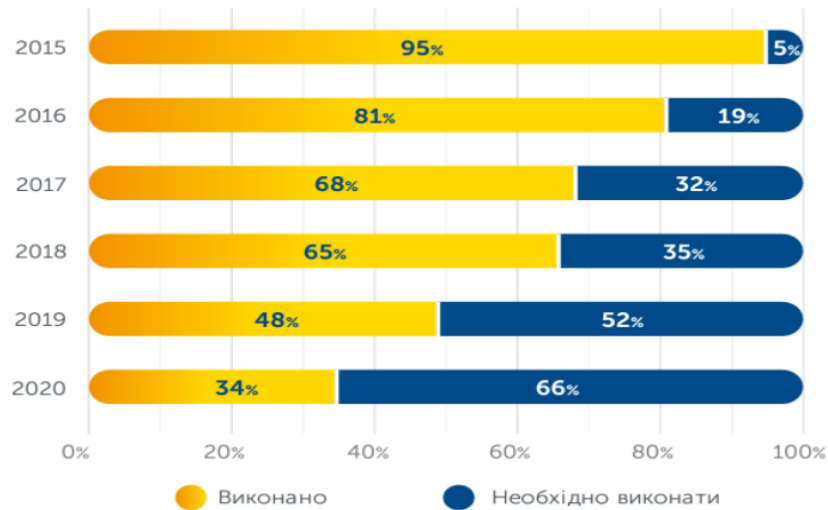

Рис. 2.1 Виконання заходів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, 2015–2020 рр.

Оцінка виконання завдань на цьому етапі також демонструє політичні труднощі в управлінні, що перешкоджали виконанню зобов'язань у таких сферах, як боротьба з корупцією та реформа державного управління [4].

Наступний важливий аспект дослідження – це виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію органами державної влади. За даними графіку (рис. 2.2), найбільший прогрес у виконанні завдань досягнуто Кабінетом Міністрів України, який виконав 62% завдань.

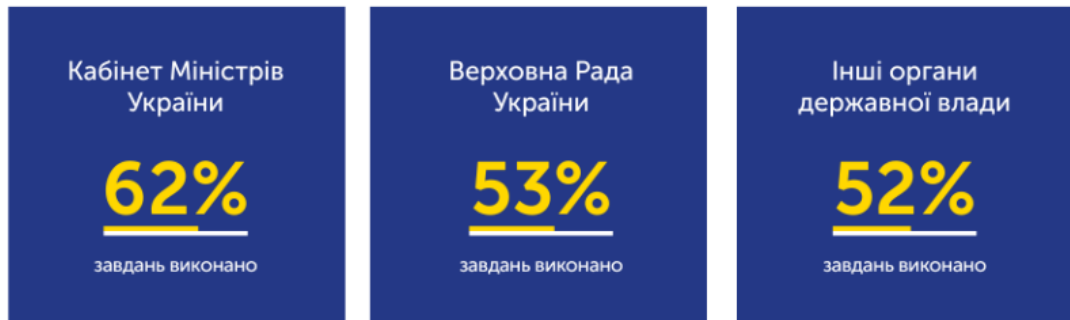

Рис. 2.2 Загальний прогрес виконання заходів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, 2014 –2021 рр.

Верховна Рада виконала лише 53% завдань, що свідчить про серйозні труднощі в ухваленні необхідних законів. Інші органи державної влади виконали 52% своїх зобов'язань, що вказує на проблеми координації між різними гілками влади та на відсутність політичної волі в парламенті для реалізації ключових реформ. Верховна Рада, як законодавчий орган, не завжди була готова швидко реагувати на вимоги ЄС, що значно уповільнювало процес реформування. Проблеми у взаємодії між урядом і парламентом також стали однією з причин повільного прогресу в імplementації реформ, зокрема в таких важливих сферах, як правова реформа та боротьба з корупцією [10].

Показники 62% у Кабінету Міністрів, 53% у Верховної Ради та 52% в інших органів влади демонструють асиметрію у виконанні зобов'язань. Різниця у 9 процентних пунктів між урядом і парламентом свідчить про те, що виконавча влада діяла більш оперативно, тоді як законодавчий процес залишався вузьким місцем інтеграційної політики. З огляду на те, що більшість реформ потребували саме законодавчого забезпечення, уповільнення в парламенті мало системний вплив на загальний темп імplementації Угоди.

Важливою частиною Угоди про асоціацію є політичні зобов'язання, які передбачають реформи в управлінні, забезпечення прав людини, демократичні принципи та зміцнення верховенства права. Дані з графіку (рис. 2.3) показують,

що Україна значно поліпшила виконання політичних зобов'язань у перші роки після підписання угоди.

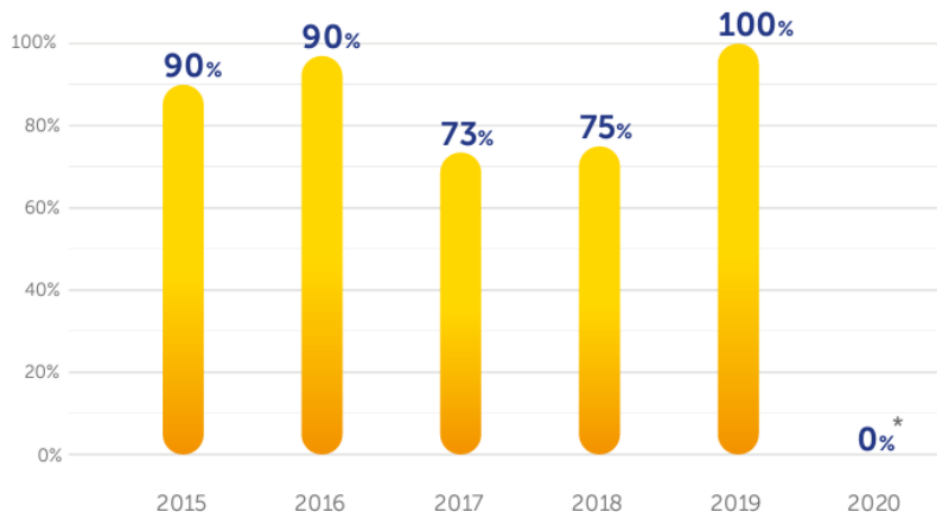

Рис. 2.3 Прогрес виконання політичної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, 2015–2020 рр.

Так, у 2015 році політична частина угоди була виконана на 90%, у 2016 році – на 90%, а в 2017 – 73%. Проте в 2020 році цей показник впав до 0%, що може свідчити про те, що на пізніх етапах реформування політичних інститутів України виникли значні труднощі, що зумовлені як зовнішніми факторами, так і внутрішньою політичною ситуацією. Падіння показника в 2020 році може бути результатом кризових явищ в країні, включаючи виборчі цикли, а також зовнішню загрозу з боку Росії, що потребувала перенаправлення ресурсів на оборону [7].

Падіння показника з 73% у 2017 році до 0% у 2020 році означає фактичну зупинку виконання політичної частини угоди в зазначений період. Така динаміка не може пояснюватися лише зовнішніми чинниками. Вона також вказує на внутрішню політичну турбулентність та зміну пріоритетів державної політики. З огляду на це, можна констатувати, що політична складова інтеграції

виявилася найбільш залежною від внутрішньої стабільності та кадрової послідовності в органах влади.

Незважаючи на значний прогрес у виконанні політичних зобов'язань, Україні доводиться долати серйозні інституційні та політичні виклики. Одним із головних факторів, які перешкоджають реалізації євроінтеграційних реформ, є нестабільність політичної ситуації та відсутність політичної волі до проведення необхідних реформ, зокрема в боротьбі з корупцією, у сфері правосуддя та державного управління. Також важливими проблемами є недостатній рівень координації між гілками влади та наявність системних проблем у парламенті, які гальмують процеси прийняття необхідних законодавчих змін. Відсутність швидкої реакції з боку парламенту і проблеми у взаємодії між урядом та законодавчим органом ускладнюють виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію [15].

Аналіз показує, що проблеми носять не епізодичний, а структурний характер. Зокрема, повторюваність затримок у прийнятті законів і перенесення термінів виконання завдань свідчать про відсутність стабільного механізму стратегічного планування в парламенті, що створює ситуацію, коли навіть за наявності політичних декларацій інтеграційний процес залежить від ситуативних домовленостей між фракціями.

Війна на сході України та зовнішні виклики, зокрема агресія з боку Росії, мали значний вплив на темпи євроінтеграційних реформ. Багато зусиль були зосереджені на безпеці та обороні, що обмежувало можливості для проведення економічних та політичних реформ, що підтверджується значними зрушеннями у виконанні завдань, зокрема в 2020 році, коли більшість завдань залишалося невиконаними. Зовнішня агресія стала фактором, який змусив Україну переглянути свої пріоритети та орієнтацію на інтеграцію в євроатлантичні структури [4], [6].

Водночас воєнний фактор мав подвійний вплив. З одного боку, він обмежував ресурси для проведення цивільних реформ, з іншого – посилював стратегічну мотивацію до інтеграції з ЄС та НАТО. Таким чином, війна стала не лише гальмівним, але й мобілізаційним чинником, що змістив акцент інтеграції з економічної площини у безпекову.

Аналіз виконання завдань Угоди про асоціацію вказує на необхідність посилення координації між органами влади, підвищення рівня політичної волі та залучення громадськості до процесу реформ. Одним із важливих аспектів євроінтеграції є проведення реформ у сфері правосуддя, боротьби з корупцією та адміністративного управління. Для цього необхідно зміцнити інституційні механізми, забезпечити ефективну взаємодію між урядом та парламентом, а також удосконалити громадську підтримку євроінтеграційних ініціатив. Окрім того, важливо розвивати механізми зворотного зв'язку з ЄС, щоб оперативно реагувати на зміни та вимоги, що постають перед Україною у процесі інтеграції [10], [7].

Показники виконання свідчать, що відсутність чіткої вертикалі координації між урядом і парламентом знижує ефективність навіть тих реформ, які формально ухвалені. Наявність нормативної бази без належного механізму імплементації не забезпечує реального наближення до стандартів ЄС, що підтверджується дисбалансом між кількістю прийнятих законів і фактичним виконанням секторальних зобов'язань.

Одним з основних викликів для реалізації євроінтеграційних зобов'язань є нестабільність політичної ситуації в Україні. Часті зміни урядів та політичні кризи створюють перешкоди для стабільного виконання реформ, що може підірвати довіру до політики євроінтеграції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. У цьому контексті важливо створити інституційні механізми, які б забезпечували політичну стабільність і послідовність в імплементації зобов'язань перед ЄС.

Частота змін уряду у 2014–2020 роках негативно впливала на інституційну пам'ять та сталість реформаторських команд. Кожна кадрова ротація супроводжувалася переглядом пріоритетів, що призводило до затримки виконання вже запланованих заходів. У результаті інтеграційна політика втрачала стратегічну послідовність і набувала фрагментарного характеру.

Для успішної реалізації євроінтеграційних реформ необхідно зміцнити співпрацю між різними гілками влади: виконавчою, законодавчою та судовою. Тільки за умови ефективної координації між ними можливо забезпечити реалізацію законодавчих ініціатив, необхідних для імплементації європейських стандартів у правовій та економічній сферах. Важливою є також участь громадськості у процесах реформ, що дозволить підвищити рівень довіри до інституцій і сприятиме кращій реалізації політичних завдань [14], [15].

У сукупності дані рис. 2.1–2.3 демонструють, що найбільш проблемним елементом імплементації Угоди про асоціацію є не початковий етап адаптації, а середньострокова стабільність виконання зобов'язань. Початковий імпульс реформ (2015–2016 рр.) поступово змінився етапом інституційного уповільнення, що потребує перегляду механізмів парламентської відповідальності та урядової координації.

Таким чином, аналіз політичних та інституційних механізмів співпраці України з ЄС показує, що, незважаючи на значний прогрес у виконанні політичних зобов'язань і певні досягнення у багатьох сферах, Україна стикається з численними труднощами у виконанні своїх євроінтеграційних зобов'язань.

2.2. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС

Після підписання угоди у 2014 році Україна зобов'язалася виконати низку вимог у політичній, економічній, соціальній та правовій сферах, що включало впровадження реформ, що відповідають європейським стандартам, в різних сферах, таких як боротьба з корупцією, реформи судочинства, розвиток демократії та забезпечення прав людини. Однак, як показують графіки на основі даних за 2015–2020 роки, процес імплементации не був лінійним і стикався з численними труднощами, що в основному стосувалися внутрішніх політичних факторів, зовнішніх загроз і економічної нестабільності.

Характер імплементации свідчить про нерівномірність навантаження на різні роки виконання. Початковий період реалізації Угоди був пов'язаний із формуванням нормативної бази, тоді як наступні роки вимагали практичного впровадження ухвалених рішень, що потребувало значно більших адміністративних та політичних ресурсів. Саме на цьому етапі проявилися системні проблеми інституційної спроможності держави.

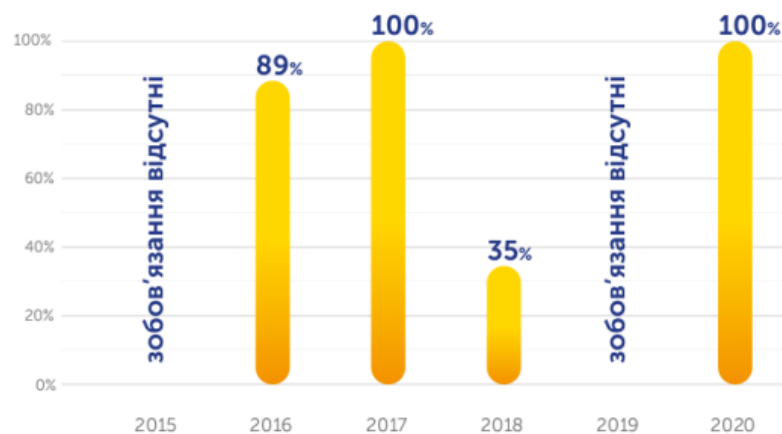

Рис. 2.4 Динаміка досягнення прогресу, 2015–2020 рр.

Згідно з графіком на рис. 2.4, що відображає виконання зобов'язань у різні роки, Україна демонструвала значні зусилля для виконання своїх зобов'язань у

перші роки після підписання угоди. У 2016 році було виконано лише 11% завдань, що показує початкові труднощі в імplementації, однак вже в 2017 році цей показник зріс до 100%, що свідчить про те, що в перші роки після підписання угоди країна зіткнулася з численними проблемами, зокрема через політичну нестабільність, економічну кризу та необхідність зосередження зусиль на обороні в умовах зовнішньої агресії. У 2018 році цей показник значно знизився до 35%, що може бути результатом того, що значна частина реформ була заблокована через політичні розбіжності між різними гілками влади [5].

Різкий стрибок із 11% у 2016 році до 100% у 2017 році свідчить про концентрацію зусиль на виконанні накопичених зобов'язань, що могло бути результатом перенесення частини невиконаних завдань попереднього року. Водночас подальше падіння до 35% у 2018 році демонструє нестійкість реформаторського темпу. Така амплітуда коливань (від 11% до 100% і знову до 35%) вказує на відсутність стабільного механізму планування й поетапного виконання зобов'язань, що негативно впливає на довгострокову прогнозованість інтеграційного процесу.

Прогрес виконання зобов'язань за участю органів державної влади можна оцінити за допомогою графіка на рис. 2.5, де видно, що Кабінет Міністрів України виконав 47% своїх завдань, що є достатньо позитивним результатом.

Водночас Верховна Рада виконала лише 42% завдань, що підкреслює проблеми з ухваленням необхідних законодавчих актів, які, в свою чергу, затримували процес реформування в багатьох важливих сферах, що свідчить про недостатню політичну волю парламенту та неефективність роботи з ухвалення законів, що відповідають вимогам ЄС. Важливою проблемою є те, що більшість законодавчих ініціатив, які стосуються інтеграції з ЄС, залишалися без належної підтримки в парламенті, що затримувало процес реформування [10].

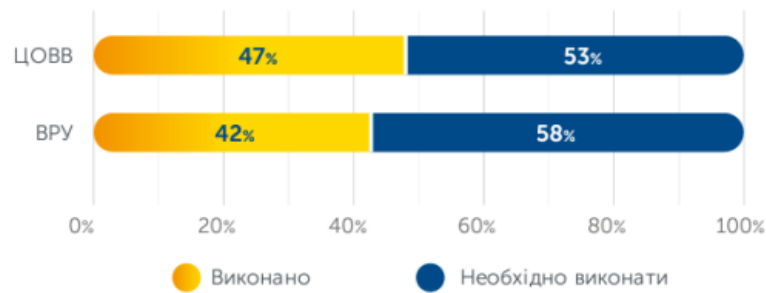

Рис. 2.5 Динаміка досягнення прогресу у розрізі виконавців завдань, 2015–2020 рр.

Різниця між показниками Кабінету Міністрів (47%) та Верховної Ради (42%) становить 5 процентних пунктів, однак саме парламентська складова є критичною для імплементації, оскільки без законодавчого забезпечення виконавчі рішення не набувають повноцінної юридичної сили. Фактично майже 60% законодавчих зобов'язань залишилися невиконаними, що створювало розрив між урядовими ініціативами та їх нормативним закріпленням.

Політичні реформи є важливою частиною імплементації Угоди про асоціацію, оскільки вони визначають не лише внутрішні зміни в державі, а й зміцнення її позицій на міжнародній арені. Прогрес в цьому напрямі був позитивним протягом першої половини реалізації угоди. Проте, як показує графік на рис. 2.3, виконання політичних зобов'язань у перші роки після підписання угоди було досить високим, що відображало позитивні зміни в політичному середовищі країни. Так, в 2015 та 2016 роках показник виконання політичних зобов'язань складав 90%, що свідчить про активні зміни в політичному ландшафті. Однак з часом показники стали знижуватися, і в 2020 році вони досягли 0%, що підкреслює складність процесу виконання політичних зобов'язань, зокрема в умовах внутрішньополітичних криз і виборчих циклів, коли важливою стає стабільність політичної ситуації для впровадження реформ [7].

Падіння до 0% у 2020 році означає повну відсутність зафіксованого прогресу за відповідний період, що є індикатором системної паузи в реалізації політичної частини Угоди, що не обов'язково свідчить про згортання реформ, однак демонструє відсутність нових досягнень у зазначеному році. Така динаміка вказує на залежність політичного компоненту інтеграції від виборчих циклів та зміни політичних еліт.

Зовнішні фактори, зокрема війна з Росією, мали значний вплив на процес імплементації Угоди про асоціацію. Збройний конфлікт змусив країну зосередити ресурси на безпеці, що вплинуло на відставання в реалізації економічних і політичних реформ. Проте зовнішня агресія також стимулювала посилення співпраці з НАТО та ЄС, що дозволило Україні отримати додаткову підтримку та ресурси для проведення реформ. Враховуючи це, важливо зазначити, що зовнішні загрози можуть як уповільнювати процес реформування, так і стати каталізатором для зміцнення співпраці з міжнародними партнерами [4], [6].

Аналіз показників за 2018–2020 роки демонструє, що зовнішній фактор не лише відволікав ресурси, але й змінював структуру реформаторських пріоритетів. Частина секторальних завдань, пов'язаних із внутрішнім ринком та регуляторною політикою, поступилася питанням безпеки та оборони, що зумовило тимчасовий дисбаланс між економічною та безпековою складовими інтеграції.

Проте навіть з урахуванням зовнішніх і внутрішніх викликів Україна змогла продемонструвати суттєві досягнення у виконанні зобов'язань перед ЄС, що включає успішні реформи у сфері енергетики, правосуддя, боротьби з корупцією та демократичних інституцій. Однак для забезпечення сталого прогресу у виконанні Угоди про асоціацію Україні необхідно продовжити роботу над усуненням політичних і економічних бар'єрів, зокрема через

удосконалення роботи парламенту, сприяння активній громадській участі та посилення внутрішньої політичної стабільності.

Попри зниження загальних показників у окремі роки, якісний характер реформ у сфері енергетики та антикорупційної політики свідчить про структурні зрушення. Зокрема, реформування газового ринку та створення антикорупційної інфраструктури (НАБУ, НАЗК, ВАКС) стали елементами довгострокової трансформації, що не відображається повною мірою у річних відсоткових показниках виконання.

У сукупності показники рис. 2.4 та 2.5 демонструють, що основною проблемою імплементації Угоди є нестабільність темпів виконання та інституційний дисбаланс між гілками влади. Високі показники окремих років не гарантують системності реформ, якщо відсутній механізм довгострокового контролю та парламентської відповідальності за виконання зобов'язань.

Таким чином, хоча Україна здійснила значний прогрес у виконанні своїх зобов'язань, ще залишаються важливі завдання, зокрема з удосконалення інституційної співпраці між органами влади та створення стійких механізмів для впровадження необхідних реформ. Підвищення політичної волі, покращення координації між виконавчою та законодавчою гілками влади, а також залучення громадськості до процесу реформ стане вирішальним фактором для подальшого успіху в імплементації Угоди про асоціацію.

2.3. Соціально-економічні та політико-правові реформи в контексті євроінтеграції

Євроінтеграція України є однією з ключових стратегічних цілей після Революції Гідності. Вона передбачає проведення комплексних трансформацій у суспільстві та державі, що включають значні зміни у політичній, економічній та правовій сферах. В умовах війни, агресії з боку Росії та постійних зовнішніх

загроз, євроінтеграція набуває критичної важливості. Україна має намір інтегруватися в європейські правові, економічні та безпекові структури, що потребує здійснення масштабних реформ у всіх основних сферах суспільного життя. Водночас, швидкість та ефективність імплементації цих реформ значною мірою залежить від внутрішньої політичної стабільності та відсутності зовнішніх перешкод.

Загалом, результати імплементації соціально-економічних і політико-правових реформ в Україні значною мірою відображаються у виконанні зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС, хоча цей процес стикається з чималими труднощами.

Одним із основних інструментів для аналізу прогресу є табл. 2.1, де представлені ключові реформи, що здійснюються в Україні в межах євроінтеграційного процесу, а також відсоток їх виконання.

Таблиця 2.1. Соціально-економічні та політико-правові реформи в контексті євроінтеграції України (2014–2020 рр.)

Реформа	Опис реформи	Виконано (%)	Ключові досягнення/проблеми
Антикорупційні ініціативи	Створення антикорупційних органів: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), НАБУ.	50%	Прийняття основних законів, але залишаються проблеми у виконанні, слабка координація між органами, низька довіра до результатів.
Реформа державного управління	Децентралізація, реформування системи адміністративних послуг, підвищення прозорості управління.	47%	Створення центрів надання адміністративних послуг, впровадження електронних систем, однак проблеми з адаптацією в регіонах.
Реформа правосуддя	Реформа судової системи, збільшення незалежності суддів, зміни в процесах судочинства.	40%	Зміни в законодавстві, але суди залишаються недостатньо незалежними, проблема з уповільненими процесами.
Енергетична реформа	Лібералізація енергетичного ринку, реформування енергетичних компаній,	60%	Впровадження нових стандартів, але проблеми з залежністю від російських енергоресурсів та внутрішніми конфліктами.

Реформа	Опис реформи	Виконано (%)	Ключові досягнення/проблеми
	інтеграція в європейський енергоринок.		
Реформа митниці	Створення прозорої митної системи, боротьба з контрабандою, автоматизація процесів.	65%	Створення електронної митниці, але корупція і неефективність митних процедур залишаються проблемою.
Цифровізація та електронне урядування	Створення державних онлайн-платформ, інтеграція е-урядування, електронних декларацій.	70%	Впровадження системи е-декларування для посадовців, онлайн послуги, але низька цифрова грамотність серед населення.
Реформа в галузі транспорту	Модернізація транспортної інфраструктури, інтеграція в європейський транспортний простір.	55%	Зміни в транспортних стандартах, але інфраструктура все ще потребує значних інвестицій.
Реформа митного законодавства	Узгодження митного законодавства з європейськими стандартами, автоматизація митних процедур.	60%	Створення митних стандартів ЄС, але проблеми з інтеграцією митних послуг на регіональному рівні.
Реформа земельного законодавства	Лібералізація ринку землі, створення правової бази для продажу земельних ділянок.	45%	Прогрес є, однак питання приватизації та продажу земель залишаються спірними і потребують подальших реформ.
Реформа соціального забезпечення	Розширення соціальних прав, реформи у системі пенсійного забезпечення та соціальних виплат.	50%	Підвищення соціальних стандартів, але деякі категорії громадян не отримують належної підтримки через нестабільність економіки.

Аналіз показників табл. 2.1 дозволяє виділити три групи реформ за рівнем реалізації. До відносно успішних належать цифровізація (70%), митна реформа (65%) та енергетична реформа (60%). Дані напрями мають спільну ознаку – чітку регуляторну базу, технічну підтримку ЄС та відносно низький рівень політичного спротиву. Натомість реформи правосуддя (40%), земельна реформа (45%) та реформа державного управління (47%) демонструють нижчі показники, що свідчить про наявність глибших структурних проблем. Особливо показовою є судова реформа: 40% виконання означає, що понад половина системних змін залишалася нереалізованою, що прямо впливає на інвестиційний клімат і довіру до державних інституцій.

Якщо порівняти показники антикорупційної реформи (50%) з рівнем цифровізації (70%), стає очевидним, що технічно орієнтовані реформи просуваються швидше, ніж інституційні, які зачіпають політичні інтереси. Наведене вказує на те, що головним бар'єром імплементації є не брак нормативних актів, а складність трансформації управлінських практик і подолання внутрішнього спротиву.

Серед найбільших досягнень – успішна інтеграція в європейський енергетичний, транспортний та митний простір, а також поступове виконання реформ у сфері цифровізації та боротьби з корупцією, що підтверджується результатами числових даних, які відображають прогрес України у виконанні конкретних завдань, зазначених у Угоді.

За даними першого графіка (рис. 2.4), який демонструє виконання зобов'язань Україною, спостерігається зміна у виконанні зобов'язань протягом періоду з 2015 по 2020 рік. У 2016 році зобов'язання, що залишалися невиконаними, складали 89%, що свідчить про великий відрив між запланованими і реально досягнутими результатами. Вже до 2017 року ця цифра знизилась до 35%, що показує прогрес в імплементації реформ, особливо в сферах, що стосуються економічних та інституційних змін. Показник 100% у 2019 році свідчить про значний прорив в імплементації зобов'язань, особливо у сфері внутрішнього ринку, енергетики та митної політики. У 2020 році цей показник знову демонструє 100%, що є свідченням стабільного прогресу в останні роки. Однак важливо зазначити, що ці досягнення відбувалися в умовах внутрішньої політичної нестабільності та зовнішніх загроз, що, безумовно, сповільнювало процес реформування.

Динаміка 2016–2020 років демонструє нерівномірність реформаторського циклу. Якщо у 2016 році 89% зобов'язань залишалися невиконаними, то зменшення цього показника до 35% у 2017 році означає скорочення невиконаних завдань на 54 процентних пункти протягом одного року, що

свідчить про мобілізаційний характер реформаторської політики, коли держава концентрує ресурси для швидкого досягнення формальних результатів. Водночас досягнення показника 100% у 2019–2020 роках не означає повного завершення реформ, а скоріше вказує на виконання запланованих річних заходів, які могли бути менш масштабними за змістом.

Така динаміка дозволяє зробити висновок, що імплементація мала хвилеподібний характер: періоди різкого прогресу змінювалися фазами уповільнення, що свідчить про відсутність сталого механізму стратегічного планування, коли темп реформ залежав від політичної кон'юнктури, а не від довгострокового інституційного алгоритму.

За даними графіка на рис. 2.5, на якому відображено виконання завдань органами державної влади, зокрема Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою, ситуація є змішаною. Кабінет Міністрів України виконав 47% своїх завдань, що свідчить про позитивний прогрес, хоча й не досягнутий повний результат. Верховна Рада, своєю чергою, виконала лише 42% своїх зобов'язань, що показує серйозні труднощі у прийнятті необхідних законів і політичних ініціатив, що відповідають вимогам ЄС, що свідчить про проблеми в парламентському процесі, де часто не вистачало політичної волі для ухвалення необхідних реформ або злагодженої роботи між урядом і законодавчим органом, що призводило до затримок у реалізації зобов'язань.

Порівняння 47% виконання завдань Кабінетом Міністрів та 42% Верховною Радою дозволяє говорити про системний дисбаланс між ініціюванням та нормативним закріпленням реформ. Різниця у 5 процентних пунктів виглядає незначною, однак у реальному вимірі це означає, що майже кожне друге законодавче зобов'язання не було реалізоване в повному обсязі. З огляду на те, що більшість положень Угоди про асоціацію потребують саме законодавчих змін, парламентський фактор стає ключовим стримуючим елементом.

Крім того, частина урядових ініціатив залишалася на рівні підзаконних актів, що обмежувало їхню юридичну силу. Таким чином, проблема полягала не лише у швидкості прийняття законів, а й у їх системності та узгодженості з європейськими стандартами.

Один з важливих аспектів євроінтеграції – це соціально-економічні реформи, що мають на меті інтеграцію України в європейський внутрішній ринок, підтримку конкурентоспроможності, залучення інвестицій та підвищення рівня життя населення. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення нових законів у сфері енергетики, транспорту та митної політики, що сприяло інтеграції України до європейського ринку. Проте незважаючи на досягнуті успіхи, економічна трансформація залишається складною через низку структурних бар'єрів, зокрема макроекономічну нестабільність та проблеми з залученням інвестицій [6]. Крім того, існують труднощі в адаптації національної економіки до стандартів ЄС, що зумовлено високою залежністю від зовнішніх ринків та агресивною політикою Росії щодо України, що впливає на економічну стійкість країни.

Аналіз економічного блоку реформ свідчить, що найбільш відчутний прогрес досягнуто у секторах із чіткими зобов'язаннями перед ЄС – енергетика (60%) та митна сфера (65%). Інтеграція до європейського енергоринку та запровадження нових митних стандартів сприяли зменшенню технічних бар'єрів у торгівлі. Водночас макроекономічна нестабільність, зокрема коливання ВВП у 2014–2015 роках та скорочення інвестиційних потоків, обмежували потенціал глибших структурних змін.

Залежність від зовнішнього фінансування та обмеженість внутрішніх ресурсів означали, що реформи часто реалізовувалися в умовах бюджетного дефіциту, що впливало на темпи модернізації інфраструктури та впровадження соціальних стандартів, що, у свою чергу, знижувало швидкість конвергенції з економічними показниками країн ЄС.

Не менш важливими є правові та соціальні реформи, які є основою для інтеграції до Європейського Союзу. Однією з ключових задач є приведення національного законодавства до європейських стандартів, що включає зміцнення правового захисту, зокрема захист прав національних меншин, антидискримінаційні законодавства, а також посилення соціального захисту. В умовах війни ці реформи набули додаткової ваги, адже необхідно не тільки проводити зміни в соціальній сфері, а й адаптувати механізми захисту прав людини до сучасних викликів. Особливо це стосується реформ у сфері правосуддя, боротьби з корупцією та посилення інститутів, що забезпечують демократичні права громадян [8].

Правовий блок реформ демонструє найвищий рівень залежності від політичної стабільності. Низькі показники судової реформи (40%) і середній рівень антикорупційних змін (50%) свідчать про неповну інституційну трансформацію. Створення нових органів (НАБУ, НАЗК, ВАКС) стало важливим кроком, однак ефективність їхньої роботи залежала від узгодженості з судовою системою та парламентською підтримкою.

Соціальні реформи, зокрема в сфері соціального забезпечення (50%), мали подвійний характер: з одного боку – розширення стандартів, з іншого – обмеженість фінансових можливостей держави, що створювало розрив між задекларованими цілями та фактичним рівнем соціального захисту, особливо в умовах війни.

У цілому табл. 2.1 та дані рис. 2.4–2.5 дозволяють констатувати, що імплементація Угоди про асоціацію мала секторально диференційований характер. Технічні та регуляторні реформи просувалися швидше, ніж політико-правові трансформації. Найбільші труднощі виникали у сферах, що вимагали перерозподілу повноважень, підвищення прозорості та обмеження політичного впливу на інституції. Таким чином, головним викликом залишалася не

відсутність нормативної бази, а забезпечення її послідовного та інституційно стійкого виконання.

Таким чином, імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є складним і багатогранним процесом, що включає як значні досягнення, так і серйозні виклики. Незважаючи на ці труднощі, Україна продовжує рухатися в напрямку євроінтеграції, і подальші реформи, зокрема в економічній та правовій сферах, є необхідними для досягнення повної інтеграції в європейські структури. Важливою складовою цього процесу є також удосконалення співпраці між державними органами та посилення демократичних інститутів, що дозволить зміцнити суверенітет України та забезпечити сталий розвиток на шляху до ЄС.

РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА-НАТО У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ 2014-2022 РР.

3.1. Особливості політичного діалогу.

Політичний діалог між Україною та НАТО став особливо важливим після 2014 року, коли Росія анексувала Крим і почала військову агресію на сході України. Дані події значно змінили геополітичну ситуацію в Європі та змусили Україну переглянути свою зовнішньополітичну стратегію, зробивши інтеграцію до євроатлантичних структур одним із основних стратегічних пріоритетів. Після цих подій НАТО стало важливим партнером для України, надаючи політичну, військову та технічну підтримку в боротьбі проти російської агресії. Політичний діалог з НАТО набув нового значення, оскільки він став ключовим інструментом для забезпечення безпеки та стабільності в Україні в умовах війни з Росією.

Початок збройної агресії Росії проти України змусив країну швидко адаптувати свою політику безпеки, в тому числі через поглиблення співпраці з НАТО. Відразу після анексії Криму Україна активізувала свої зусилля на шляху до євроатлантичної інтеграції, що стало одним із основних зовнішньополітичних пріоритетів. НАТО, з огляду на це, почало більш активно підтримувати Україну, надаючи різні форми допомоги – від консультацій до військової техніки та проведення спільних навчань. Протягом 2014-2016 років НАТО активно підтримувало Україну на різних рівнях, але з обережністю, не надаючи прямої військової допомоги. Варто й відзначити, що в 2017 році виповнилося 20 років з дня підписання "Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО" й було реалізовано ще кілька кроків для поглиблення співпраці. Такий документ став основою для значного посилення політичної взаємодії та інтеграції в безпекову сферу. Україна отримала доступ до нових

форматів співпраці з НАТО, зокрема щодо оборонних стандартів, навчання військових та обміну досвідом у боротьбі з гібридними загрозами. Хартія стала важливим кроком до наближення України до стандартів НАТО, надаючи їй можливість брати участь у міжнародних миротворчих місіях та співпраці в багатонаціональних військових навчаннях.

У липні 2016 року на Варшавському саміті було затверджено Комплексний пакет допомоги Україні (Comprehensive Assistance Package), що передбачав понад 40 напрямів підтримки реформ сектору безпеки. У підсумковому комюніке саміту зазначалося: «We reaffirm our support for Ukraine's sovereignty and territorial integrity», що стало свідченням переходу від декларативної підтримки до системної координації реформ. У 2015 році під час візиту до Києва Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив: «A strong, independent and stable Ukraine is key to Euro-Atlantic security». Таким чином, політичний діалог був безпосередньо пов'язаний із реформуванням оборонного сектору [64].

До 2017 року важливою віхою стало надання Україні статусу партнера НАТО з посиленими можливостями (Enhanced Opportunities Partner), що дозволило отримати доступ до значних ресурсів та можливостей для модернізації збройних сил. В рамках цього статусу Україна почала активно брати участь у військових навчаннях Альянсу, зокрема в таких масштабних маневрах, як "Рішуче відзнака" та "Зоряна стежка". Під час цих навчань українські військові отримали цінний досвід щодо стандартизації військових процедур, координації дій з міжнародними партнерами та використання новітніх технологій у військових операціях. Зокрема, в 2017 році у великому міжнародному навчанні "Рішуче відзнака", що відбулося на території Польщі, брали участь понад 30 країн, і це стало підтвердженням серйозних змін у стратегічному партнерстві України з НАТО.[65].

12 червня 2020 року НАТО офіційно надало Україні статус партнера з розширеними можливостями. У заяві Альянсу зазначалося: «This decision recognises Ukraine's significant contributions to NATO missions and operations». Фактично це означало розширений доступ до програм обміну розвідувальною інформацією, участі в плануванні операцій та більш глибоку інтеграцію у Чорноморському регіоні. Українське керівництво тоді підкреслювало, що цей крок «наближає Україну до стандартів членства», хоча ПДЧ залишався не наданим. [61].

Особливо важливою подією стала участь України в ініціативі "Партнерство заради миру" (Partnership for Peace), що дозволило Україні отримати більш структуровану допомогу від НАТО в умовах агресії з боку Росії. Вона стала платформою для розвитку спільних операцій, планування військових дій та покращення взаємодії між українськими та натівськими військовими, що допомогло Україні модернізувати свою армію, покращити її здатність до реагування на загрози, а також інтегрувати національні військові стандарти з натівськими. Зокрема, в рамках цієї ініціативи було проведено більше 100 спільних навчань, що дозволили підвищити оперативну готовність українських сил оборони та створити більш тісну співпрацю з країнами-членами НАТО.

У межах програми Partnership for Peace Україна стала однією з найбільш активних країн-партнерів. Українські підрозділи брали участь у місіях KFOR у Косово та операції «Active Endeavour» у Середземному морі. За офіційними даними, до 2021 року понад 10 тисяч українських військовослужбовців пройшли навчання за програмами НАТО, що дозволило прискорити імплементацію стандартів STANAG та реформу системи управління військами. Таким чином, політичний діалог супроводжувався реальними змінами у структурі та функціонуванні Збройних сил України.

Незважаючи на високий рівень співпраці, в перші роки після початку війни Україна не отримувала прямої військової підтримки з боку НАТО, що

залишалося предметом дискусій в українському суспільстві та політиці. Політичний діалог часто стикався з обмеженнями, пов'язаними з небажанням Альянсу брати на себе безпосереднє військове втручання в конфлікт через ризик ескалації та відсутність політичної готовності держав-членів НАТО до відкритої конфронтації з Росією. Дані обмеження стали однією з причин того, чому багато українських політиків і військових активно підтримували вступ до НАТО, сподіваючись на більш активну військову підтримку.

Обмеженість підтримки пояснювалася офіційною позицією Альянсу. У 2014–2018 роках керівництво НАТО неодноразово заявляло, що «there is no military solution to the conflict in eastern Ukraine». Таке формулювання відображало прагнення уникнути прямої конфронтації з Росією. Водночас Україна у 2019 році внесла до Конституції положення про стратегічний курс на членство в ЄС і НАТО, що стало політичним сигналом незворотності євроатлантичної інтеграції. [61].

Однак на фоні російської агресії, особливо після початку повномасштабного вторгнення в 2022 році, політичний діалог став значно активнішим. НАТО почало більш активно підтримувати Україну, в тому числі через постачання зброї, техніки, а також технічну та фінансову допомогу для підтримки обороноздатності країни. Відповідно, Україна отримала більшу підтримку з боку країн-членів НАТО у рамках програми надання зброї та військової техніки, що стало важливим елементом у боротьбі проти російської агресії. Зокрема, вже в 2022 році НАТО активно працювало з Україною через Координаційний центр з надання допомоги, що забезпечив надання важливих матеріалів, включаючи системи ППО, артилерійські снаряди та інші стратегічно важливі ресурси.

24 лютого 2022 року Північноатлантична рада провела екстрене засідання, за результатами якого Столтенберг заявив: «This is a brutal act of war. We stand with the people of Ukraine». У березні–квітні 2022 року було створено новий

формат координації військової допомоги – Контактну групу з оборони України (формат «Рамштайн»). До кінця 2022 року країни-члени НАТО надали Україні десятки систем ППО, тисячі протитанкових ракет і артилерійських боєприпасів. У Стратегічній концепції НАТО 2022 року Росію визначено як «the most significant and direct threat to Allies' security», що засвідчило зміну безпекової парадигми Альянсу.

Також важливим аспектом у політичному діалозі стало забезпечення міжнародної підтримки України з боку НАТО в контексті введення санкцій проти Росії та підтримки українських реформ. НАТО активно працювало над координацією санкцій та інших економічних заходів, що мали на меті послабити економіку Росії та обмежити її можливості для ведення війни. Таким чином, політичний діалог між Україною та НАТО став критично важливим інструментом для забезпечення безпеки України на міжнародному рівні і в умовах війни з Росією.

У численних спільних заявах 2022 року країни Альянсу наголошували, що «Russia bears full responsibility for this war». Хоча НАТО як організація не запроваджує санкцій, політична координація держав-членів сприяла ухваленню масштабних економічних обмежень проти РФ. Таким чином, політичний діалог вийшов за межі військового виміру та став інструментом формування широкої міжнародної коаліції підтримки України. [66].

Окреслені зміни підкреслюють важливість політичного діалогу між Україною та НАТО в умовах протидії російській агресії. Протягом 2014-2022 років цей діалог став важливим елементом для забезпечення національної безпеки України, включаючи спільні навчання, надання технічної допомоги та активну участь у миротворчих місіях. Важливим кроком стало також посилення співпраці з НАТО у 2022 році, коли політичний діалог був орієнтований на пряме надання військової підтримки та санкційний тиск на Росію, що дозволило Україні отримати підтримку в боротьбі з агресором.

3.2. Реформування сектору безпеки й оборони відповідно до стандартів НАТО

Реформи у секторі безпеки та оборони є одним із ключових напрямків євроінтеграційної політики України, що дозволяє не лише підвищити ефективність національної безпеки, але й забезпечити стабільність та інтеграцію України в європейські та євроатлантичні структури. Від початку війни з Росією в 2014 році, Україна змушена була радикально переосмислити свої підходи до оборонної політики і провести комплексні реформи, орієнтуючись на європейські стандарти, зокрема, стандарти НАТО. Дані зміни, спрямовані на модернізацію військових сил та підвищення ефективності управління в секторі безпеки, мали на меті адаптувати Україну до вимог Альянсу і забезпечити її обороноздатність в умовах агресії з боку Росії.

Уже 1 квітня 2014 року Північноатлантична рада на рівні міністрів закордонних справ заявила: «NATO fully supports the sovereignty and territorial integrity of Ukraine within its internationally recognised borders». Дана формула стала основною політичною позицією Альянсу протягом наступних років. У вересні 2014 року на саміті в Уельсі союзники погодили створення трастових фондів для підтримки України у сферах логістики, кіберзахисту, командування та медичної реабілітації. Таким чином, політичний діалог швидко трансформувався у практичні механізми допомоги, хоча Альянс одночасно наголошував, що «NATO is not a party to the conflict».

Головним завданням реформи сектору безпеки та оборони було відновлення боєздатності Збройних сил України (ЗСУ) та створення ефективної системи, здатної реагувати на зовнішні та внутрішні загрози. Серед основних досягнень на цьому етапі варто відзначити реорганізацію Збройних сил України та створення Національної гвардії, що дозволило стабілізувати ситуацію на сході країни та запобігти подальшому розширенню агресії Росії. Також значним кроком стало ухвалення Стратегії національної безпеки України та Воєнної

доктрини, які закріпили євроатлантичний курс України як пріоритетну мету державної безпекової політики.

У 2014 році реальна боєготовність Збройних сил оцінювалася менш ніж у 6 тисяч військовослужбовців, здатних до оперативного розгортання. Уже до 2021 року чисельність ЗСУ перевищила 250 тисяч осіб, а оборонний бюджет стабільно становив понад 5% ВВП. У 2020 році було офіційно розпочато перехід на J-структуру управління (J1–J9), сумісну з системою НАТО, що означало впровадження нової логіки оперативного планування, логістики та командування відповідно до стандартів STANAG. [67].

Одним із важливих етапів реформ стало ухвалення нового Закону «Про національну безпеку України» у 2018 році. Такий закон став основою для побудови більш ефективної і сучасної системи оборони та безпеки, що відповідає стандартам НАТО. Закон визначив принципи цивільного контролю за силовими структурами, а також встановив вимогу до перебування цивільних осіб на посадах міністра оборони та його заступників. Таке нововведення дозволило значно підвищити прозорість і ефективність управління в оборонному секторі України. Крім того, започатковано реформу Служби безпеки України (СБУ), яка була переведена на модель контррозвідки, що є типовим для країн НАТО. Важливою частиною цих змін стало запровадження цивільного нагляду за правоохоронними органами та спецслужбами, що підвищило демократичність і прозорість роботи державних інститутів безпеки. [68].

У 2019 році вперше в історії України міністром оборони став цивільний керівник – Андрій Загороднюк, що відповідало принципу демократичного цивільного контролю, закріпленому в документах НАТО. Генеральний секретар Альянсу Єнс Столтенберг під час коментування оборонних реформ наголосив: «Civilian control of the armed forces is a fundamental democratic principle». Фактично це означало перехід від пострадянської моделі військового

управління до стандартів країн-членів НАТО, де міністерство формує політику, а Генеральний штаб відповідає за військове планування.

Одним з основних викликів для реформування сектору безпеки залишалася російська агресія, яка не лише поставила під загрозу територіальну цілісність України, але й створила нові, невідкладні завдання для органів безпеки та оборони. Актуальними проблемами стали також внутрішні політичні фактори, зокрема корупція в секторі оборони, що нівелювала потенційні досягнення реформи, що також стосувалося неефективних механізмів державного управління, що гальмували процеси модернізації армії та розвитку інших силових структур. Проте, незважаючи на ці проблеми, саме війна з Росією сприяла швидкому реформуванню оборонного сектору, оскільки існуючі загрози стали потужним стимулом для змін.

Однією з основних проблем, з якими стикалася Україна на цьому етапі, була недостатня прозорість в оборонних закупівлях і відсутність ефективного контролю за використанням коштів, виділених на оборону, що стало особливо помітно у контексті забезпечення Збройних сил сучасною технікою, зокрема в перші роки війни, коли частина контрактів на постачання військової техніки не виконувалась належним чином, а інші були супроводжені корупційними схемами. Однак поступове впровадження системи електронних закупівель і громадського контролю сприяло зменшенню рівня корупції в оборонній сфері.

Показовим став скандал 2019 року навколо концерну «Укроборонпром», коли журналістські розслідування виявили схеми завищення цін на військові комплектуючі. Реакцією стало ухвалення у 2020 році нового Закону «Про оборонні закупівлі», який запровадив конкурентні процедури, часткове розсекречення контрактів та парламентський контроль. Представники НАТО підкреслювали, що «transparency and accountability are essential for defence reform», вказуючи на необхідність системної боротьби з корупційними ризиками.

В умовах військового конфлікту з Росією, суспільство почало переосмислювати роль сектору безпеки і оборони. Підвищення усвідомлення важливості євроінтеграції та наближення до стандартів НАТО стало важливим аспектом для громадян України. Соціологічні опитування, проведені в 2019 році, показали, що понад 59% українців підтримують вступ України до НАТО, що відображає високий рівень підтримки євроатлантичної інтеграції серед населення. Громадяни України стали більше усвідомлювати важливість трансформації сектору безпеки для стабільності в державі та для ефективної протидії зовнішнім загрозам.

Для порівняння, у 2012 році підтримка вступу до НАТО не перевищувала 20%. Після 2014 року вона стабільно зростала і у 2021 році досягла близько 58–60%, а після повномасштабного вторгнення 2022 року перевищила 80%. Така динаміка свідчить, що реформування сектору безпеки сприймалося суспільством як безпосередня умова виживання держави, а не лише як зовнішньополітичний курс. [7].

Очікування громадян від реформ у секторі безпеки полягали в створенні прозорої системи нагляду за витратами оборонного бюджету, покращенні якості підготовки Збройних сил та збільшенні рівня довіри до силових відомств, що вказує на важливість не лише технічних реформ, а й зростання демократичних принципів у сфері оборони, зокрема щодо підвищення рівня відповідальності державних органів перед громадянами.

Реформа сектору безпеки й оборони є невід’ємною частиною процесу євроатлантичної інтеграції України. Важливими кроками на цьому шляху стали підписання та виконання Річних національних програм (РНП) з НАТО, що сприяли інтеграції в системи безпеки Альянсу. Зокрема, Річна національна програма 2020 року вперше містила окремий блок «Good Governance», що передбачав реформу військової освіти, стандартизацію кадрової політики та впровадження принципу interoperability – сумісності з підрозділами НАТО. У

звітах Альянсу зазначалося, що «Ukraine has made substantial progress in defence reform», однак підкреслювалася необхідність незворотності цих змін. У рамках Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань воєнної реформи високого рівня, Україна отримала стратегічну допомогу щодо виконання завдань, пов'язаних з реорганізацією силових структур та їх наближенням до стандартів НАТО. Також важливим аспектом стало співробітництво України з ЄС у сфері безпеки, зокрема через виконання положень Угоди про асоціацію. Відповідно до статей 7-13 цієї угоди, Україна зобов'язалася досягнути прогресу у питаннях недопущення конфліктів, боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та кіберзлочинністю, а також у питаннях контролю над озброєннями та співпраці в оборонній політиці [4].

Після 24 лютого 2022 року реформований сектор безпеки продемонстрував практичну ефективність. У межах навчальної місії Великої Британії (операція Interflex) десятки тисяч українських військових пройшли підготовку за стандартами НАТО. У Стратегічній концепції НАТО 2022 року Росію було визначено як «the most significant and direct threat to Allies' security», що засвідчило фундаментальну зміну безпекової парадигми та посилення ролі України в європейській системі оборони.

У найближчі роки основним завданням є завершення реформи сектору безпеки та оборони України на основі стандартів НАТО. Одним із ключових напрямів є створення системи цивільного контролю, зміцнення професіоналізму армії, удосконалення законодавства та реалізація планів для повної інтеграції в європейську оборонну структуру. Очікується також посилення взаємодії з міжнародними партнерами, особливо в рамках програми «Партнерство заради миру», а також інтеграція в механізми колективної безпеки НАТО, зокрема через підтримку обміну даними та розвідки, спільні військові навчання та заходи з протиповітряної оборони. Завершення цих завдань дозволить Україні побудувати ефективний, сучасний сектор безпеки та

оборони, здатний не лише захищати територіальну цілісність, але й відповідати високим стандартам НАТО в умовах постійних зовнішніх загроз.

Таким чином, реформування сектору безпеки й оборони у 2014–2022 роках можна поділити на три етапи: відновлення базової боєздатності (2014–2015), інституційну перебудову та нормативну стандартизацію (2016–2020) і досягнення оперативної сумісності з силами НАТО в умовах повномасштабної війни (2022). Кожен із цих етапів супроводжувався конкретними законодавчими рішеннями, структурними змінами та практичними результатами, що свідчить про поступовий перехід від формального партнерства до фактичної інтеграції у безпекову архітектуру євроатлантичного простору.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕМИ «ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ КУРСУ НА ЄВРО- ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ (2014-2022 Р.)» У ШКІЛЬНИХ КУРСАХ ІСТОРІЇ

Тематика євро- та євроатлантичної інтеграції України є надзвичайно важливою для формування в учнів глибокого розуміння сучасних політичних процесів і викликів, з якими стикається Україна на міжнародній арені. Вивчення цієї теми дозволяє не тільки розкрити історичні аспекти інтеграційних процесів, але й допомагає сформувати в учнів критичне мислення щодо геополітичних змін, що відбуваються в Україні та світі. Зокрема, учні можуть розуміти важливість євроінтеграції для України, обговорювати питання безпеки, економічних та політичних реформ, а також оцінювати наслідки для країни від реалізації її євроатлантичного курсу.

З методичної точки зору ця тема належить до блоку новітньої історії України та може викладатися у 10–11 класах у межах тем «Україна в умовах сучасних геополітичних трансформацій» або «Зовнішня політика України у ХХІ столітті». Її доцільно інтегрувати у вивчення подій після 2014 року, поєднуючи історичний аналіз із громадянською освітою. Важливо, щоб учні працювали не лише з підручником, а й з офіційними документами (витяги з Угоди про асоціацію, Стратегії національної безпеки, заяв самітів ЄС і НАТО), що формує навички роботи з первинними джерелами.

Методичні підходи до викладання теми «Особливості реалізації Україною курсу на євро- та євроатлантичну інтеграцію (2014-2022 рр.)» повинні бути орієнтовані на інтерактивні методи навчання, які дозволяють учням не тільки засвоїти факти, а й формувати власні погляди на сучасні політичні події.

Табл. 4.1 надає огляд основних методів навчання, які можуть бути застосовані в рамках вивчення теми євроатлантичної інтеграції України, що дозволяє учням отримати глибше розуміння цього складного і багатогранного процесу. Використання різноманітних методів навчання сприяє не лише

засвоєнню фактів, а й формуванню критичного мислення, поглибленому аналізу та розвитку навичок, необхідних для ефективного розуміння міжнародних процесів і політичних змін.

Таблиця 4.1. Методи викладання теми «Євро- та євроатлантична інтеграція України (2014-2022 рр.)» у шкільних курсах історії

Метод навчання	Опис методу	Приклад застосування
Проблемно-орієнтоване навчання	Учням пропонується дослідити конкретні аспекти євроінтеграції, наприклад, роль Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, процес реформ в Україні, участь країни в міжнародних організаціях. Вони повинні шукати відповіді на питання, що стосуються важливості інтеграції для економічного та політичного розвитку України.	- Дослідження ролі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в контексті реформ в Україні. Учні шукають відповіді на питання, як ці реформи впливають на економіку та політичні процеси в Україні, порівнюючи це з іншими європейськими державами (наприклад, Польща або Балтійські країни). - Порівняння досвіду євроінтеграції України з іншими пострадянськими державами, такими як Грузія чи Молдова.
Проектна діяльність	Учні працюють над проектами, які стосуються євроатлантичної інтеграції, створюючи презентації, виготовляючи інформаційні буклети, організовуючи дебати чи моделюючи сценарії майбутнього розвитку України в контексті європейської інтеграції.	- Створення презентації на тему «Майбутнє України в НАТО» з аналізом ключових аспектів вступу України до НАТО та можливих економічних та політичних наслідків. - Організація дебатів на тему «Чи готова Україна до вступу в ЄС?» з урахуванням соціальних, економічних та політичних аспектів. - Моделювання сценаріїв розвитку України в європейському просторі після підписання Угоди про асоціацію.
Інтерпретація джерел	Вивчення теми через роботу з різними джерелами: документами, статистичними даними, міжнародними угодами, публікаціями в ЗМІ, що дозволяє учням формувати більш точне уявлення про реформи та інтеграційні процеси.	- Аналіз тексту Угоди про асоціацію України з ЄС, визначення ключових положень і вимог, порівняння з аналогічними угодами інших країн. - Робота з документами, що стосуються реформ у секторі безпеки та оборони України, для порівняння з відповідними стандартами НАТО. - Використання статистичних даних про економічний розвиток України після підписання Угоди про асоціацію для

Метод навчання	Опис методу	Приклад застосування
		оцінки ефективності інтеграційних процесів.
Міжпредметні зв'язки	Теми євроінтеграції інтегруються в уроки не лише з історії, але й з суспільствознавства, економіки та правознавства, що дозволяє створити цілісну картину євроінтеграційного процесу та поглибити знання учнів про механізми функціонування міжнародних організацій, правових систем і економічних процесів.	- Спільні уроки з економіки та історії, де учні аналізують економічні вигоди та виклики, пов'язані з євроінтеграцією України. - Використання правових аспектів у контексті інтеграції до ЄС, аналіз законодавчих змін в Україні для відповідності стандартам ЄС на уроках правознавства. - Порівняння політичних систем України та країн ЄС через аналіз політичної ситуації, правових норм і соціальних процесів.
Інтерактивне навчання	Залучення учнів до активних обговорень, обміну думками, ігор, рольових ігор для кращого розуміння предмету вивчення.	- Рольова гра «Україна на шляху до ЄС», де учні в ролі представників урядів країн-членів ЄС та України обговорюють процес інтеграції України в ЄС. - Інтерактивне обговорення на тему «Що дасть вступ України до НАТО?» з використанням реальних сценаріїв та можливих наслідків для України та ЄС. - Створення інтерактивних карт євроатлантичної інтеграції для демонстрації процесу входження України в європейські структури.
Ігрові методи	Використання ігрових методів для активного засвоєння знань через симуляції, квести, інтерактивні вправи.	- Квест на тему «Шлях України до ЄС», де учні виконують різні завдання, пов'язані з етапами євроінтеграції, проходячи через різні історичні події та реформи. - Ігрове завдання для учнів «Конференція НАТО», де учні обговорюють важливі питання безпеки та оборони України в контексті її інтеграції в НАТО. - Гра «Шлях до членства в ЄС» для ілюстрації основних кроків і вимог вступу України до Євросоюзу.

Практика показує, що традиційна лекційна подача матеріалу з цієї теми є недостатньо ефективною, оскільки учні сприймають її як суто політичну. Тому важливо застосовувати проблемно-аналітичний підхід, коли учні аналізують конкретні кейси: наприклад, вплив безвізового режиму з ЄС на мобільність громадян або реформування сектору безпеки після 2014 року, що дозволяє

перевести тему з абстрактного рівня на рівень практичних змін у повсякденному житті.

Застосування зазначених методів потребує чіткої структури уроку. Наприклад, урок може будуватися за схемою: актуалізація знань (5 хв), аналіз документа (10 хв), робота в групах над проблемним питанням (15 хв), презентація результатів (10 хв), рефлексія (5 хв). Такий формат дозволяє поєднати фактологічний матеріал із розвитком критичного мислення та навичок аргументації.

Вивчення процесів інтеграції сприяє формуванню у молоді критичного ставлення до історичних подій, сприяє розвитку наукового світогляду, а також поглиблює знання щодо сучасних міжнародних відносин. Враховуючи сучасні виклики, які стоять перед Україною, інтеграція цієї теми в шкільні курси історії є не лише необхідною, але й актуальною для виховання молодого покоління, яке повинно бути підготовлене до активної участі у демократичному розвитку країни.

Особливо важливо під час викладання цієї теми уникати політизованої подачі матеріалу. Учитель має забезпечити баланс позицій, демонструючи як переваги інтеграції (безпекові гарантії, економічні можливості, модернізація законодавства), так і виклики (вимоги до реформ, економічна конкуренція, адаптація стандартів). Такий підхід відповідає компетентнісній моделі навчання, закріпленій у Державному стандарті базової середньої освіти.

Для успішного впровадження цієї теми в шкільних курсах історії необхідно створити методичні матеріали, які допоможуть учителям ефективно передавати знання учням (табл. 4.2).

Таблиця 4.2. Методичні матеріали та рекомендації для вчителів історії щодо теми «Євро- та євроатлантична інтеграція України (2014–2022 рр.)».

Метод навчання	Опис методичного матеріалу	Приклад застосування
Кейс-методи	Розробка кейсів на основі конкретних історичних подій та реформ в Україні, що пов'язані з євроінтеграцією. Кейс-методи дозволяють учням на практиці аналізувати ситуації, з якими стикалися українські політики під час євроінтеграційних процесів.	- Кейс на тему «Як вплинула Угода про асоціацію на економіку України?» Учні аналізують ключові етапи підписання та імплементації цієї угоди, оцінюють її економічні та політичні наслідки для України. - Кейс «Роль Євросоюзу у реформах на сході України». Учні досліджують, як вплинули реформи на стабільність на сході та їхній зв'язок з підтримкою ЄС.
Навчальні посібники	Розробка посібників, що включають хронологічні таблиці, карти, діаграми та схеми для візуалізації інформації про євроатлантичну інтеграцію України. Дані посібники допомагають учням краще засвоювати матеріал і підвищують інтерес до теми.	- Посібник «Євроінтеграція України: ключові етапи», що містить хронологічну таблицю з основними подіями євроінтеграції, графіки, що демонструють прогрес в адаптації українських законодавчих актів до стандартів ЄС, а також мапу, яка показує зміну геополітичного статусу України в регіоні. - Карта «Шлях України до НАТО» з візуалізацією етапів співпраці з Альянсом.
Методичні рекомендації	Розробка методичних рекомендацій для проведення уроків з теми євроатлантичної інтеграції, а також посібників для проведення відкритих уроків. Включають новітні підходи до викладання історії з акцентом на актуальні процеси.	- Методичні рекомендації щодо проведення інтерактивних уроків на тему «Україна та НАТО: співпраця, виклики та перспективи». Включають план уроку, з вправами для розвитку критичного мислення та аналізу політичних рішень. - Рекомендації для використання в класі мультимедійних матеріалів, таких як відеоінтерв'ю з експертами або політиками, для ілюстрації процесу євроінтеграції.
Діаграми та графіки	Розробка діаграм та графіків для аналізу процесів євроінтеграції України, що дозволяють візуалізувати статистичні дані, економічні показники та інші важливі аспекти реформи.	- Діаграма «Прогрес України у виконанні Угоди про асоціацію з ЄС», яка наочно демонструє основні етапи виконання зобов'язань України. - Графік «Зміни у законодавчій та економічній сферах України за роки євроінтеграції», що ілюструє динаміку реформ та покращення в різних секторах.

Метод навчання	Опис методичного матеріалу	Приклад застосування
Робота з джерелами	Використання документів, міжнародних угод, публікацій у ЗМІ, що дозволяє учням аналізувати первинні джерела, порівнювати їх і робити висновки щодо євроатлантичної інтеграції України.	- Робота з текстом Угоди про асоціацію України з ЄС. Учні повинні знайти ключові статті угоди та пояснити їх значення для розвитку економіки та політики України. - Аналіз публікацій у ЗМІ щодо реакції країн ЄС на події в Україні (наприклад, підтримка санкцій проти Росії, допомога в рамках програми «Східне партнерство»).
Інтерактивні методи	Використання інтерактивних технологій, таких як онлайн-опитування, моделювання політичних ситуацій, інтернет-дослідження для розвитку навичок самостійного аналізу та роботи з інформацією.	- Створення інтерактивного завдання для учнів «Модель переговорів між Україною та ЄС: вирішення економічних та політичних проблем». - Використання онлайн-опитувань для оцінки рівня обізнаності учнів про євроінтеграцію України, а також для зворотного зв'язку по темі уроку.
Міжпредметні зв'язки	Інтеграція теми євроінтеграції до уроків з інших предметів: правознавства, суспільствознавства, економіки, де вивчаються аспекти міжнародних відносин, економічної політики, правових норм.	- Використання під час уроків з правознавства правових норм та стандартів, які Україна повинна адаптувати відповідно до вимог ЄС. - Використання уроків з економіки для аналізу економічних реформ в Україні в контексті євроінтеграції, зокрема вивчення економічних показників, таких як рівень інвестицій та розвитку бізнес-середовища в Україні після підписання Угоди про асоціацію.

Методичні матеріали повинні відповідати віковим особливостям учнів та включати візуальні елементи – карти розширення ЄС і НАТО, графіки виконання Угоди про асоціацію, схеми структури Альянсу. Доцільно використовувати також уривки з реальних заяв європейських та українських лідерів, наприклад формулювання самітів НАТО або ЄС щодо підтримки України, що допомагає учням зрозуміти міжнародний контекст.

Важливим елементом методичного забезпечення є розробка критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. Оцінювання може включати: аналіз документа (4 бали), аргументованість позиції під час дебатів (4 бали), використання фактів і дат (4 бали). Такий підхід дозволяє оцінювати не лише

знання фактів, а й уміння працювати з інформацією, робити висновки та аргументувати власну позицію.

Отже, методичний потенціал теми полягає не лише у передачі історичних знань, а й у формуванні громадянської компетентності, політичної культури та навичок критичного мислення. Інтеграція цієї тематики в шкільний курс історії дозволяє поєднати історичний аналіз із сучасними подіями, що робить навчання актуальним і практикоорієнтованим.

Таким чином, тематика євроатлантичної інтеграції України є надзвичайно важливою для шкільної історичної освіти, оскільки допомагає учням краще зрозуміти сучасні міжнародні процеси, історичний розвиток України та її місце в європейському просторі. Вивчення цієї теми не тільки поглиблює знання учнів, але й формує в них критичне мислення, відповідальність за долю країни, а також бажання активно брати участь у державотворчих процесах.

ВИСНОВКИ

Дослідження, присвячене процесам євроінтеграції України, аналізує різноманітні аспекти співпраці з Європейським Союзом та НАТО, а також реформи, які були проведені в Україні у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики. Кожен із розглянутих етапів інтеграції важливий для розуміння не тільки зовнішньополітичної стратегії України, але й для оцінки того, як ці процеси змінюють внутрішні структури країни, зокрема в сфері економіки, права та безпеки.

Аналіз політичних та інституційних механізмів співпраці України з ЄС показав, що процес підготовки до асоціації був багатокроковим і включав значні політичні та економічні зміни. Україна досягла значного прогресу в адаптації свого законодавства до стандартів ЄС, що дозволило значно зміцнити зовнішньоекономічну співпрацю з ЄС. Проте процес підготовки супроводжувався певними труднощами, зокрема в галузі боротьби з корупцією, що сповільнювало темпи виконання окремих положень угоди. Закономірним продовженням цього процесу стала імплементація Угоди про асоціацію, то вона стала одним із основних етапів євроінтеграційного процесу, що вплинуло на всі сфери розвитку України. Визначні зміни відбулися в соціально-економічній сфері, зокрема в енергетиці, митному союзі та цифровізації. Проте, попри значний прогрес у цих сферах, залишається потреба в усуненні структурних бар'єрів, таких як низька конкурентоспроможність деяких галузей і залежність від зовнішніх енергетичних ресурсів. В цілому, Угода відкрила значні можливості для економічного зростання та стабільності.

Невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу стали політичні та правові реформи, проведені в Україні з 2014 року, стали основою для інтеграції в європейські структури. Законодавчі зміни, що стосуються прав людини, демократії та боротьби з корупцією, дали змогу забезпечити відповідність українського законодавства вимогам ЄС. Однак, незважаючи на досягнуті успіхи,

залишаються значні проблеми у впровадженні антикорупційних заходів, що потребує додаткових зусиль з боку уряду та громадянського суспільства для досягнення стійких результатів. Процес реформування сектору безпеки та оборони України відповідно до стандартів НАТО став критичним для посилення обороноздатності країни в умовах зовнішньої агресії. Протягом 2014–2022 років вдалося провести значні зміни в структурі Збройних сил України та інших силових відомств. Однак, існуючі проблеми, пов'язані з корупцією, бюрократією та недостатньою фінансовою підтримкою, не дозволяють повністю інтегрувати українські силові структури до стандартів НАТО. Дані виклики залишаються актуальними і потребують подальших зусиль.

Відносини між Україною та НАТО значно зміцнилися після початку російської агресії в 2014 році. Альянс став важливим партнером України в забезпеченні безпеки та стабільності, надаючи політичну та військову допомогу. Спільні навчання, технічна підтримка та консультації стали основними напрямками співпраці. Відносини продовжують розвиватися, і підтримка НАТО має вирішальне значення для забезпечення безпеки в умовах війни, що триває. Однак повна інтеграція до НАТО залишається стратегічною метою України, що потребує продовження реформ і подолання залишкових бар'єрів у сфері безпеки та оборони.

Таким чином, процес євроінтеграції України є складним і багатогранним, вимагає не лише зовнішньої політичної підтримки, але й глибоких внутрішніх змін. Тому успішна реалізація євроінтеграційного курсу вимагає подальших зусиль з боку як державних інституцій, так і громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична довідка про діяльність Мережі партнерства Україна – НАТО стосовно підвищення обізнаності громадян з питань євроатлантичної інтеграції. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=68986&cat_id=62757
2. Аннюк Д., Кравчук Р. Перспективи членства України в НАТО крізь призму російсько-української війни. Collection of scientific papers «ЛОГОΣ». Boston, USA. 2023. С. 64–66. URL: <https://archive.logossience.com/index.php/conference-proceedings/issue/view/11/11>
3. Баган О. Закони євразійської політики(Заперечуючи Р.Дж. Тойнбі). URL: <https://maidan.org.ua/>
4. Безпека Східного партнерства: які перспективи відкриті для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/03/5/7120304/>
5. Біла книга. Європейське врядування. Комісія Європейських Співтовариств. URL: <http://upLorg.ua/load/4-1-0-11319>
6. Брусиловська О. Російсько-українська війна: попередні уроки для ЄС та сценарії майбутнього. Науковий журнал «Політикус». Спецвипуск. 2022. С. 15–22. URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/2.pdf
7. Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики: зб. наук. праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2 червня 2022 р.). К., 2022. 245 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u187/zbirnik_konf_nato_2.06.2022_05.08.pdf
8. Європейська та євроатлантична інтеграція: Transition Book. Київ: Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України, 2019. 94 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/>

9. Зайченко Ю., Івасик С., Козлов О. Україна та ЄС: що нового у сфері юстиції, свободи та безпеки. Укрінформ. 23 квітня 2019 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2687558-ukraina-ta-es-so-novogo-usferi-usticii-svobodi-ta-bezpeki.html>.

10. Звіт про виконання Угоди Про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. 2015–2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/zvitipro-vikonannya/aa-implementation-report-2015-2020-ukr-final.pdf>

11. Знак В. Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021). Гуманітарні студії: історія та педагогіка. 2022. Вип. 3. URL: <http://gsip.wunu.edu.ua/index.php/gsipen/article/download/88/54>

12. Історія становлення відносин Україна-ЄС. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>

13. Кравченко В. Чому НАТО не дає Україні зброю. Підсумки Мадридського саміту. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chomunato-ne-daje-ukrajini-zbroju-.html>

14. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на Євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 1 (2022). С. 366–369. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/69.pdf>

15. Маруховський О. Вступ України до НАТО як основа формування європейської системи колективної безпеки. Науковий журнал «Політикус». Спецвипуск. 2022. С. 65–71. URL: https://web.archive.org/web/20221125023116id_/http://politicus.od.ua/spec_2022/10.pdf

16. Миленко В. Жорсткіший аналог 5 статті Статуту НАТО: який договір про гарантії підготувала Україна. Главком, 2022.

<https://glavcom.ua/news/zhorstkishiy-analog-5-statti-statutu-nato-yakiy-dogovir-pro-garantiji-pidgotuvala-ukrajina-833997.html>

17. Миронов І. Пріоритети та напрямки зовнішньої політики України на сучасному етапі. Молодий вчений. 2023. С. 45–48. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/33/662/1369-1?inline=1>

18. Міщенко А., Теремко В. Майбутній геополітичний статус України в сучасній Європі. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. № 9. 2022. С. 55–73. URL: <http://internationalrelations.knukim.edu.ua/article/view/265454/262251>

19. Могиль В. Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2022. Вип. 3 (63). С. 78–81. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/dis/mogil/disertaciya-mogil.pdf>

20. Напрямки угоди про асоціацію – прогрес виконання. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/>

21. Партнерство заради миру. Рамковий документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_001#Text

22. Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціації між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету Міністрів від 31 травня 2017 року № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2017-%D0%BF#Text>

23. Північноатлантичний договір від 04.04.1949 р. № 950_008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text

24. Полешко А. Європейські перспективи України: наскільки нинішні реформи задовольняють вимоги Єврокомісії. Юрист&Закон. 2023. № 1 (686). URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016317

25. Постанова Верховної Ради України №874-VII «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-18#Text>

26. Представництво України при ЄС. Про розвиток безвізового діалогу між Україною та ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraineeu/justice/visaliberalization>

27. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору». Указ президента України №307/2021. URL: <https://president.gov.ua/documents/3072021-39461>

28. Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Постанова Кабінету Міністрів від 04 жовтня 2017 року № 759. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250334224>

29. Саміт Східного партнерства. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/34666_uk

30. Сидоренко С. Україна повертається до НАТО. Як саміт у Мадриді змінив ставлення до Альянсу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/1/7142411/>

31. Система моніторингу виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/vikonannyaugodi-pro-asociaciyu/sistema-monitoringu-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu>

32. Солодкова К.А., Бойчук Д.С. Копенгагенські та Мадридські критерії вступу до Європейського Союзу: перспективи для України. Молодий вчений. №

11 (75), листопад 2019. С. 400 – 403. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1498>

33. Стандартний Євробарометр 97 – Літо 2022, червень–липень 2022 року, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

34. Тодоров І. Чому НАТО потрібна Україна. URL: <https://ukrainer.net/ukraina-nato/>

35. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021-2027). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-22#Text

36. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

37. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2017 року № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

38. Україна і НАТО узгодили програму «Партнерство заради миру». LexInform. 2022. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/ukrayina-i-natouzgodyly-programu-partnerstvo-zarady-myr>

39. Україна, швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. Світовий Банк, Уряд України, Європейська Комісія. Серпень 2022. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445109072232395/pdf/P1788430c59f110920ae4d04bd31d82c530.pdf>

40. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text

41. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. URL: <http://surl.li/hcofs>

42. Чурікова Н. Сім підсумків саміту НАТО. Як посилиться Альянс і що це означає для України? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/samit-nato-sim-pidsumkiv/31924400.html>

43. Щепанський Т. Міжмор'я – щит проти Москви. Громадський сайт. «Майдан». URL: <https://maidan.org.ua/>

44. Applebaum Anne. There is no liberal world order. Unless democracies defend themselves, the forces of autocracy will destroy them. The Atlantic. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2022/05/autocracy-could-destroy-democracy-russia-ukraine/629363/>

45. Beckley M., Brands H. The Return of Pax Americana? Putin's War Is Fortifying the Democratic Alliance. Foreign Affairs. March 14, 2022. URL: <http://surl.li/gulqp>

46. Besch S., Ciaramella E. Ukraine's Accession Poses a Unique Conundrum for the EU. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/10/24/ukraine-s-accession-posesunique-conundrum-for-eu-pub-90838>

47. Commission welcomes political agreement on REPowerEU under the Recovery and Resilience Facility. Brussels, 14 December 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_22_7717/IP_22_7717_EN.pdf

48. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions. Ukraine Relief And Reconstruction. Brussels. 18.5.2022.

COM(2022) 233 final. https://eu-solidarityukraine.ec.europa.eu/system/files/2022-05/Ukraine-relief-reconstruction_en.pdf

49. Comprehensive Assistance Package for Ukraine. North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://cutt.ly/WwVryNPr>

50. Fix L., Kimmage M. What if Russia Wins? A Kremlin-Controlled Ukraine Would Transform Europe. Foreign Affairs. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-02-18/what-if-russia-wins#author-info>

51. In Bulgaria, a cautionary tale for the energy transition as country abandons coal to gas switch. CEE Bankwatch Network. January 21, 2022. URL: <https://bankwatch.org/blog/in-bulgaria-a-cautionary-tale-for-the-energy-transition-as-country-abandons-coal-to-gas-switch>

52. Lillis K., Starr B., Bertrand N., Liebermann O. War in Ukraine reaches pivotal moment that could determine long-term outcome, intelligence officials say. CNN, 2022. URL: <https://edition.cnn.com/2022/06/14/politics/ukraine-war-pivotal-moment-intelligence-officials-loses-in-the-east-russia/index.html>

53. Madrid Summit Declaration, 2022. URL: <https://surl.li/pwccwd>

54. More stakeholder participation needed in preparation of new cohesion programmes: Francesca Canali, Sustainable Finance Policy Support. 29 July 2021. URL: <https://bankwatch.org/blog/more-stakeholders-participation-needed-in-new-cohesion-programmes-preparation>

55. Relations with Ukraine. Official web-site North Atlantic Treaty Organization. URL: <http://surl.li/qkgft>

56. Secrecy surrounding €672 billion in EU recovery funding jeopardises building back better. CEE Bankwatch Network, February 9, 2021. URL: https://bankwatch.org/press_release/building-back-better

57. The European Green Deal: Striving to be the first climate-neutral continent.
URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europeangreen-deal_en
58. Upgrading Cohesion policy - Flexible Assistance to territories (FAST - CARE) – to address the consequences of Russian aggression. European Commission. June 29, 2022. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/communication/fastcare/fast-care-communication-2022.pdf
59. Vilnius Summit Communiqué. North Atlantic Treaty Organization. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm
60. Warsaw Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8–9 July 2016. North Atlantic Treaty Organization, 2016. URL: <https://surl.li/biwuqv>
61. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>.
62. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.
63. NATO Summits. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/nato-summits#previous>
64. Заява за результатами саміту у Варшаві. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2016/07/09/warsaw-summit-communique?selectedLocale=uk>
65. Eastern Partnership summit: stronger together. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_17_4845

66. EU statement regarding Russia's unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-statement-regarding-russia%E2%80%99s-unprovoked-and-unjustified-military-aggression-against-ukraine_en

67. J-структура: Нацгвардія переходить на систему управління за стандартами НАТО. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3997125-jstruktura-nacgvardia-perehodit-na-sistemu-upravlinna-za-standartami-nato.html>

68. Закон України «Про національну безпеку України». URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/zakon-ukraini-pro-naczionalnu-bezpeku-ukraini>